

Vakblad voor
museummedewerkers

nummer 19, voorjaar 2003

museum peil

Tijd voor
samenwerking

Gemeentelijk
museumbeleid

Tijd voor identiteit

De ontwikkeling
van het Environ

Samenwerken kost tijd

Cultuur onder dak
in Apeldoorn

Formule van deze tijd

Directeur van
vier musea

Gedeelde tijd

Stof tot nadenken

PASWERK

Textielrestauratie

Conservering
Restauratie
Schadetaxatie
Behoud & Beheer
Advies & Onderzoek

Voorheen Stichting Werkplaats tot Herstel van Antiek Textiel

Het in Haarlem gevestigde onderdeel van Paswerk dat gespecialiseerd is in textielrestauratie is al ruim zestig jaar een betrouwbaar adres voor conservering en restauratie. Deskundig advies op het gebied van behoud en beheer van textiel, conditiebeschrijvingen en schadetaxatie.

Paswerk Textielrestauratie gaat medio 2003 verhuizen naar de hoofdvestiging van Paswerk aan de Spieringweg 835 te Cruquius.

Paswerk Textielrestauratie, Leidseplein 36 zwart, 2013 PZ Haarlem. Telefoon 023 - 532 59 49
E-mail textielrestauratie@paswerk.nl Internet www.paswerk.nl

Samenwerken doe je zo

Samen sta je sterk, twee weten meer dan een, $1 + 1 = 3$, het geheel is meer dan de som der delen enzovoort. Deze uitdrukkingen over de meerwaarde van samenwerking bestaan niet voor niets. Samenwerken heeft zijn waarde bewezen, niet alleen in de museumwereld maar ook overal daarbuiten. Toch zijn er ook minder positieve geluiden te formuleren. Zo is in dit nummer van Museumpeil een artikel te vinden met de titel 'Van twee kale kippen kun je geen vette gans maken'. Ook twee 'kale kippen' staan samen niet alleen, maar zijn toch niet meer dan de som der delen.

Over samenwerken in de museumwereld valt zo veel te zeggen dat het gehele nummer van Museumpeil er aan is gewijd. Samenwerken kan klein beginnen en onopgemerkt blijven voor museumbezoekers, maar de manier van werken wel veranderen – een gezamenlijk overleg van musea met een bepaalde collectie is hiervan een voorbeeld. Samenwerken kan ook uitmonden in een fusie; alles werd tenslotte toch al samengedaan, het personeel en gebouw gedeeld, en misschien wil de belangrijkste financierder het graag. Soms gaat het vanzelfsprekend of lijken onmogelijke constructies toch haalbaar: één directeur voor vier musea die allen hun eigen identiteit hebben behouden is zo iets. Of een gezamenlijk gebouw voor een bibliotheek en een museum die niet alleen voordeurdelers zijn, maar door de organisatiestructuur echt aan elkaar zijn verbonden. Soms kan het ook een lang traject zijn: de musea willen wel, maar de gemeente aarzelt en aarzelt, stelt uit of vraagt om nog een rapport ter onderbouwing van het initiatief.

Verborgen in de bijdragen zitten talloze tips voor succesvolle samenwerkingsprojecten of – ingrijpender – fusies. Het grootste gedeelte van de tips gaat over het meest doeltreffende tempo: niet te snel en ook niet al te bedachtzaam.

Rustig naar elkaar toe groeien is een van de adviezen, maar ook even tegen elkaar aanschurken en de samenwerking op klein niveau testen, niet overhaasten en eerst nadenken over het waarom. Samenwerken heeft een reden, het moet altijd meerwaarde hebben voor alle partijen en om deze te ontdekken mag best een weloverwogen denkproces worden doorlopen. Buiten knarsende hersens, testprojecten en prettig schurken zorgt een bekwaam bestuur voor een hoge slagingskans. En dit is geen bestuur met alleen indrukwekkende kennis van de inhoud van het museum, maar vooral ook van management.

Dit nummer richt zich vooral op de samenwerking tussen musea onderling. Daarnaast is de wereld vol met andere mogelijke samenwerkingspartners. Zo kennen de diverse Museumnachten museale samenwerkingspartners, maar ook niet-museale en wordt bij veel tentoonstellingen samengewerkt met niet altijd voor de hand liggende partners, zoals bijvoorbeeld winkelbedrijven die etalages beschikbaar stellen of horecaondernemingen die samen met het museum arrangementen aanbieden. Soms gaat het hierbij om incidentele PR-acties, maar door de bewezen meerwaarde kan dit ook uitgroeien tot structurele samenwerking.

Een onmisbare partner is natuurlijk het onderwijs, wanneer het gaat om projecten voor het erfgoed. Op diverse plaatsen, in diverse projecten, provincies, gemeenten en scholen wordt hier hard aan gewerkt. Keer op keer worden daar de uitdrukkingen over samenwerken bevestigd en wordt duidelijk dat twee meer weten dan één – misschien vooral wanneer er één afkomstig is uit het onderwijs en de ander uit de museumwereld – en dat dan zelfs voor het onderwijs geldt dat $1 + 1, 3$ is.

Marjelle van Hoorn

Inhoud

4 Van twee kale kippen kun je geen vette gans maken

De ontwikkeling van overkoepelend gemeentelijk museumbeleid

Joke Kieviet

5 De ontwikkeling van het Envirion

Van zelfstandige musea naar een geïntegreerd instituut

Girbe Buist

7 Museum Willem van Haren en Museum Stedhûs Sleat

Een bijzonder samenwerking tussen twee Friese Musea

Minette Albers

9 Museumplatform Schouwen-Duivenland

Acht keer zo sterk

Wim Phaff

11 CODA Cultuur onder dak in Apeldoorn

Een uniek concept

Carin Reinders

13 Vier afzonderlijke Amelandse Musea, een gezamenlijke directeur

Waar blijft de eigen identiteit?

Joop de Jong

16 Collectieve promotie

Er is meer dan één museum of tentoonstelling

32 LCM-nieuws

Colofon

Museumpeil nummer 19, voorjaar 2003

Museumpeil informeert museummedewerkers over landelijke en provinciale ontwikkelingen in de museumsector vanuit een praktijkgericht perspectief. Museumpeil is een gezamenlijke uitgave van de bureaus van de provinciaal museumconsulenten en verschijnt tweemaal per jaar. Museumpeil wordt gratis verspreid onder de relaties van museumconsulenten.

Redactie

Girbe Buist,
Nina Duggen,
Birgitta Fijen,
Marjelle van Hoorn (eindred.),
Marianne de Rijke,
Jacobus Trijsburg

Redactieadres

Stichting Ondersteuning Musea
Postbus 10058
3505 AB Utrecht
T 030 234 38 80
F 030 232 86 24
E som@erfgoed-utrecht.nl

Abonnementen

Een jaarabonnement kost € 12,-. Opgave bij het redactieadres. Abonnementen lopen per kalenderjaar en dienen voor het einde van het jaar te worden opgezegd.

Losse nummers

Losse nummers kosten € 7,- (excl. verzendkosten).

Advertenties

Van Kruijsbergen
Project Media v.o.f.
Will A.G. van Kruijsbergen
Anna Blamanlaan 4
6532 SP Nijmegen
T 024 350 22 27
F 024 350 22 29
E wakuijs@worldonline.nl

Vormgeving

De Vormers, Utrecht

Drukwerk

Libertas, Bunnik
Oplage 1860
ISSN 1381-1088

Afbeeldingen

Foto omslag:
Raderwerk van een speelklok van François de Mey Amsterdam. Collectie Vereniging Rembrandt. Deze speelklok – en andere uurwerken – zijn te bewonderen in het Museum van het Nederlandse Uurwerk, De Zaanse Schans, Zaandam. Foto: Museum van het Nederlandse Uurwerk

© Museumpeil

Niets uit deze uitgave mag worden overgenomen zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de redactie. De redactie aanvaardt geen aansprakelijkheid voor de schade, van welke aard ook, die het directe of indirecte gevolg is van handelingen of beslissingen die gebaseerd zijn op informatie uit dit blad.

Van twee kale kippen kun je geen vette gans maken

De ontwikkeling van overkoepelend gemeentelijk museumbeleid

Door Joke Kievit,
senior consultant bij
Arba Minch project-
management BV
te Den Haag.

Dit artikel is een bewerking van de voordracht van Joke Kievit bij het symposium 'Gemeentelijk Museumbeleid' dat op 11 november 2002 werd gehouden te Zwolle door de Stichting Kunst en Cultuur Overijssel.

- Het ontwikkelen van gemeentebreed museumbeleid is actueel. Het samenvoegen van gemeentes is één van de aanleidingen om te veranderen en vernieuwen.
- Bezuinigingen en efficiencybevordering spelen hierbij zeker ook in het achterhoofd. Een voor de hand liggende beleidsweg lijkt het fuseren van museumorganisaties.
- De (financiële) problemen van twee instituten los je echter hierdoor niet op door fusie. Wat niet wil zeggen dat de ontwikkeling van musea niet kan worden ondersteund door een beleidsmatige aanpak op gemeenteniveau.

Mogelijkheden en onmogelijkheden

- Vaak onbewust spelen vooroordelen of aannames een grote rol bij de basisgedachten over beleid voor de musea, of het nu gemeentelijke, provinciale of nationale instellingen zijn.
- Op het moment dat men zich dit realiseert, worden mogelijkheden en onmogelijkheden duidelijker. Wellicht enkele illusies minder, maar de nodige waarheden rijker.

Onmogelijkheden:

- Niet alle musea zijn kunstmusea. Het lijkt een open deur in trappen. In de beeldvorming van menigeen zijn de woorden kunst en museum echter nog altijd synoniem. Terwijl meer dan drie kwart van de Nederlandse musea ergens anders over gaan, van geschiedenis tot natuurhistorie en van oudheidkunde tot techniek. Beleid kan en mag dus niet uitsluitend over 'kunst' gaan.
- Het is een illusie dat de problemen van musea die er financieel slecht voorstaan, te weinig (geschoold) personeel hebben en problematische opslagruimte, vanzelf verdwijnen als je ze samenvoegt. Het ontwikkelen van overkoepelend beleid is iets anders dan het opstellen van fusieplannen.
- Verschillende musea hebben verschillende bloedgroepen.

Samenvoegen zonder rekening te houden met de consequenties, 'brengt de gezondheid ernstige schade toe'. Musea en dus de medewerkers van musea zijn veel minder eenvormig dan in het algemeen wordt aangenomen.

Mogelijkheden

- Verandering betekent beweging. Beweging betekent zichtbaar worden. Zichtbaar worden betekent kansen om de identiteit te versterken. De noodzaak van verandering creëert de kans tot zelfsturing. Musea en gemeentes kunnen pro-actief zijn. Geen slachtoffer van, maar acteur op het spanningsveld tussen economie en cultuur.
- De mogelijkheid om de traditionele 'Zij en Wij'-cultuur, dat wil zeggen ambtenaren versus museummensen, te doorbreken. Door het delen van de verantwoordelijkheid voor het toekomstige museumbeleid kunnen beide partijen partners worden in plaats van tegenstanders.
- Herijking bestaansrecht musea in de plaatselijke samenleving kan helderheid en zekerheid geven voor de toekomst van de organisaties en de betrokken (vrijwillige) medewerkers.

Dilemma's

Met de mogelijkheden en onmogelijkheden in gedachten is het goed vervolgens de verschillen en tegenstellingen in kaart te brengen waarmee musea en gemeenten te maken hebben bij het ontwikkelen van gezamenlijk beleid. Verschillen en tegenstellingen die voor dilemma's bij beleidskeuzes verantwoordelijk zijn.

Hoe zien bestuurders museummensen en museummensen bestuurders? Het verschil tussen ambtenaren en mensen van de werkvloer.

Wat is het beleid dat het museum tot een afzonderlijke identiteit maakt en hoe bereik je beleidsmatige eenheid?

Bestuurders	Museummensen
Afstandelijk, regelneven, groepsdenkers (helikoptervisie)	Individualisten, betweters, praktijkmensen (professionals)
Willen resultaten op brede schaal en houden niet van zeurpieten (ik heb geen geld genoeg)	Willen minder regels en meer geld en willen hun individuele resultaat zelf bepalen (ze zien niet dat we haast failliet gaan)
Gewend aan procedures en papieren	Gewend aan 'het regeren van de actualiteit van alledag'
Vinden dat de museummensen het niet willen snappen en veel te wetenschappelijk doen	Vinden dat de bestuurders niet snappen waar ze elke dag mee bezig zijn en denken dat deze ongeïnteresseerd zijn
Musea zijn te duur en willen niet efficiënter werken en dus goedkoper worden	Musea zijn van onschatbare waarde voor de samenleving

Eenheid	Eigenheid
Overkoepelend beleid:	Individueel beleid:
Wat wil ik met mijn musea gezamenlijk?	Wat zijn mijn belangrijkste unieke kenmerken?
Welke bijdrage leveren de musea gezamenlijk aan het gemeentelijk belang?	Welke bijdrage levert de gemeente aan het belang van mijn museum?
Welke rol kies ik als gemeente en welke belangen behartig ik daarmee?	Hoe maak ik mijzelf onmisbaar als museum voor de gemeenschap?
Welke diensten/producten kunnen wij gezamenlijk beter opzetten/leveren? (bijvoorbeeld promotie, personeelszaken, verzekeringen, inkoop materialen, opslag etc.)	Met welke diensten en producten tonen wij een aantrekkelijk, bijzonder museum aan het publiek waardoor wij een voorbeeld zijn van een goed gemeentelijk museum.
Welke kosten wil ik structureel op me nemen?	Welke niet-structurele kosten kan ik zelf op enigerlei wijze dekken?
Met welke andere koepels heb ik te maken? (ICOM, NMV etc.)	Hoever wil ik me associëren met de andere musea en samen initiatieven nemen?

Van visie tot beleid

Met de mogelijkheden, onmogelijkheden en kenmerken van de partijen op een rijtje is het speelveld uitgezet. Vervolgens is het zaak de spelregels vast te stellen. De belangrijkste grondregel voor het beleidsontwikkelingspel is het zetten van de nodige stappen in de juiste volgorde. In de syllabus 'Bedrijfsvoering in Musea' van het LCM wordt uitgebreid ingegaan op de manier waarop een missie kan worden geformuleerd, gevolgd door uitwerking in doelstellingen, het daarna bepalen van strategische keuzes om uiteindelijk tot een actieplan te komen. Museummensen vinden deze vier stappen vaak omslachtig maar ook moeilijk consequent in te vullen. Een paar algemene volzinnen kunnen we allemaal nog wel bedenken, maar de vertaalslag in het daadwerkelijke hoe en waarom van ons handelen vraagt visionair nadenken en een sterk concretiserend vermogen. Juist bij kleinere musea hoor je regelmatig de mening: 'dat dit bij ons niet kan omdat we zo klein zijn', of 'daar hebben we geen tijd voor, want we moeten al zo veel met zo weinig mensen'. Is dit werkelijkheid of een – verkeerde – manier om de angst voor de toekomst te verdoezelen en het gevecht om het (voort-)bestaan via loopgraven onzichtbaar en ondoorgrondelijk te houden? Is dit een gevolg van het sluipende wantrouwen van bestuurders en vakmensen ten opzichte van elkaar? En op welke wijze zouden de bestuursleden van stichtingsmusea hierbij zinvol betrokken kunnen worden? Zeker is dat je geen strategie kunt voeren als je niet weet wat je met het museum wilt en kunt bereiken, met welke partners in de samenleving je te maken hebt en welke kansen en bedreigingen dit voor je museum tot gevolg heeft.

Een ding is zeker, en dat is dat een museum niet alleen is. Meerdere musea hebben te maken met deze problematiek. Heb je dus geen gesprekspartners (genoeg) in eigen huis, dan zijn er altijd nog wel voldoende collega's te vinden om mee van gedachten te wisselen en elkaar verder op weg te helpen. Collega's in musea, maar ook op ministeries, provincie- en gemeentehuizen en onder leden van besturen en raden van toezicht. Dit is niet alleen een kwestie van netwerken, maar ook van het vertrouwen hebben dat de wereld rondom het museum inderdaad geen slagveld maar een speelveld is waar we door een goed teamspel allemaal iets te winnen hebben.

Veranderen, hoe werkt dat in het algemeen?

Tenslotte enkele opmerkingen over veranderingsmanagement bij musea in het algemeen. Nieuw beleid betekent namelijk verandering. Het praten erover maakt al dat er iets nieuws gaat leven. Voor je het weet, wordt er iets in gang gezet dat niet helemaal of helemaal niet de bedoeling was en gaan de veranderingen meer op een uit elkaar spattend vuurwerk lijken dan op een heldere lichtbundel.

Grote stappen, gauw thuis gaat niet op voor veranderingsmanagement. De ontwikkelingen worden niet zomaar realiteit. Er gaat wel een (museum-)generatie overheen, mensen veranderen pas als het water aan de lippen staat en dan nog duurt het een tijd voordat de nieuwe situatie gewoon is geworden. Dat wil niet zeggen dat je niets moet doen, de toekomst hangt niet af van latere keuzes maar van het toekomstgehalte van je huidige keuzes. Nadenken over hoe je grote veranderingen in de toekomst door kleine stappen nu kunt bereiken. Deze kleine stappen maken het ook voor betrokken medewerkers zichtbaar dat er niet alleen gepraat wordt, maar dat er ook iets gebeurt. Scoren op korte termijn en nadenken op langere termijn dus.

Organisatieadviseurs zien verandering vaak als 'Defreezing-moving-freezing'. Vanuit een zogenaamde bevroren situatie kun je geen verandering tot stand brengen. Een blok ijs kan niet stromen, water wel. Je moet de organisatie als het ware eerst ontdooien om hem in beweging te krijgen. En niet vergeten hem weer te bevriezen ter consolidatie van de veranderingen. Alle drie de fases moeten in je

- uitvoering meegenomen worden. Wees wel consequent, stop niet met de verandering omdat het pijn doet. Erken de pijn en geef ruimte voor een zeker rouwproces.
- Ontkenning van weerstand en pijn vertraagt het proces en werkt uiteindelijk negatief.

- Sterke personen kunnen een sterk team maken maar het hoeft niet. Dat hebben we onlangs gezien bij de Lijst Pim Fortuyn. Bij teamwerk is het eerder van belang dat diverse persoonlijkheden elkaars verscheidenheid accepteren, hun verschillende kwaliteiten tot hun recht kunnen laten komen en tot een goede eenheid weten te smeden.
- Werken aan teambuilding hoort dan ook stevast thuis in de eerste ontwikkelingsfase. Projectplannen die hieraan voorbijgaan scheppen problemen in de uitvoering.

- Niet elk museum is erbij gebaat groter te worden. Het is zaak om het ambitieniveau van veranderingen realistisch te houden. Het is makkelijker om op te schrijven dat je 'de musea sterk op de kaart wilt zetten door de landelijke en grensoverschrijdende historische en culturele waarde uit te buiten', maar nu nog de werkelijkheid. Een sterk plaatselijk of regionaal museum heeft minstens zoveel waarde als een matige nationale instelling. Beter een goed servet in de provincie dan een slecht tafellaken in Nederland.

Beleid maken is nog geen geld hebben. Wie is bereid wat te betalen? Als gemeenten daadwerkelijk willen investeren in de ontwikkeling van nieuw museumbeleid dan betekent dit naast het toebedelen van tijd ook het aanvaarden van de bijbehorende kosten. Je kunt nog zoveel faseren, realistisch plannen en prioriteiten stellen, wanneer hier geen financieel engagement aan verbonden is, blijft het bij holle frasen. Dan wordt alleen de bibliotheek van de niet gebruikte beleidsplannen aangevuld.

Een ideetje als laatste opmerking. Zeker bij grotere, ingrijpende veranderingen wil je redelijk zeker weten of de uitkomst is wat je wilt voordat je ergens aan begint. Bepaal wat je wilt bereiken, door middel van visualiseren op een beeldscherm. Maak een kleinschalig proefproject voor samenwerking en test dingen uit, schurk tegen elkaar en durf te confronteren. En als je elkaar en anderen dan uit kunt leggen wat nu gemeentelijk museumbeleid in de praktijk is.....dan ben je waarschijnlijk op de goede weg. Dan maak je beleid, maar je doet het ook met beleid.

Praktijkvoorbeeld 'De neuzen niet in een richting'

In Rotterdam heeft in de jaren 80 en begin 90 van de vorige eeuw een Dienst Gemeentelijke Musea bestaan voor de ontwikkeling en uitvoering van overkoepelend museaal beleid. Deze dienst is opgeheven. Omdat het niet werkte, of omdat het wel dreigde te werken? De afgelopen jaren heb ik projecten voor enkele kleinere musea in Rotterdam uitgevoerd. Telkens bleek bij deze musea het gemis dan wel de behoefte aan gezamenlijke aanpak van bedrijfstechnische zaken en een professionele sparringpartner voor beleidsontwikkelingen.

Wat ging hier mis? Een centrale aanpak van bovenaf opgelegd in plaats van een groeiende samenwerking vanaf de 'bodem'? Waren het vooral de 'grote jongens' die geen macht wilden verliezen en het allemaal liever zelf deden? Was het de angst van de kleinere om verloren te gaan onder dwang van de grotere musea? Nee, men maakte de basisfouten: grote stappen, te veel te snel, geen rekening houden met bloedgroepen, en teveel denken uit oogpunt van bezuinigingen. Daarnaast was de missie, de doelstelling en de strategie van de nieuwe Dienst niet duidelijk voor iedereen en niet geaccepteerd door iedereen. Dan werkt het dus niet. Angst en snelheid zijn slechte samenwerkingspartners.

Praktijkvoorbeeld 'Twee magere kippen'

Een voorbeeld van het eiland Walcheren in de provincie Zeeland. Een aantal gemeenten (Middelburg, Veere, Vlissingen e.a.) hebben elk een museum, waarvan er twee door de provincie worden gefinancierd en de derde een private stichting is. Maar toch zou het goed zijn met elkaar rekening te houden en elkaars publieksfunctie te versterken. Het ontwikkelen van overkoepelend beleid verloopt hier met vallen en opstaan maar gestaag. Een goed voorbeeld van eilandcultuur en bloedgroepen en hoe je kunt starten om toch tot een eenheid te komen. De Provincie Zeeland speelt een centrale rol om gemeenten in dit verband gezamenlijk om de tafel te krijgen. Er zijn veel plannen gemaakt die een soort dakpanneffect hebben. Het op de juiste manier leren werkelijk te onderhandelen en een museumoverstijgende visie te ontwikkelen, daarmee worstelt Zeeland en komt langzaam boven. Een leermoment was hier het doordringend besef dat de politiek jouw keuzes niet maakt. De politiek wil de zekerheid dat jouw keuze haalbaar is en dus scoort. Duidelijkheid moet nog worden gevonden over de toekomstige functie van het overkoepelend beleid: regisserend, regelgevend, sturend en controlerend of meewerkend?

De ontwikkeling van het Environ

Van zelfstandige musea naar een geïntegreerd instituut

Verandering kost tijd, dat weet men in Enschede maar al te goed. Al tien jaar wordt daar gewerkt aan het Environproject. Drie bestaande museale instellingen met uiteenlopende collecties en als bindende factor hun gerichtheid op Twente worden daarbij aaneengesmeed door een overkoepelend thema, de wisselwerking tussen mens en natuur.

Buiten de grenzen van cultuur en natuur

Een natuurhistorische collectie in combinatie met twee cultuurhistorische collecties geven een samenhangend en uniek beeld van de geschiedenis van de streek, waarbij het verhaal nu eens niet ophoudt bij de grenzen van wat men cultuur, dan wel natuur noemt. Op weg naar de realisatie van het nieuwe instituut zijn al vele stappen gezet. De participanten werken al intensief samen op allerlei gebieden en zijn op weg naar een volledige fusie. De gemeenteraad van Enschede zal dit voorjaar een aantal belangrijke knopen doorhakken over de verdere plannen. In het volgende kijken wij met conservator en directielid Siebe Rossel terug op het samenwerkingsproces tot nu toe.

De plannen voor een nieuw geïntegreerd museum kwamen uit de koker van het gemeentebestuur. De gemeente subsidieert zowel het Natuurmuseum Enschede als Museum Jannink, een textiel- en cultuurhistorisch museum over het dagelijks leven in Twente. De gemeente hoopte door fusie van beide musea met dezelfde financiële middelen een beter museumaanbod in Enschede te realiseren. Samenwerking zou synergievoordelen opleveren. Doordat slechts één directie, administratie, tentoonstellingsdienst en technische dienst nodig zou zijn, zou meer geld voor de museale kwaliteit overblijven. Zolang dit proces nog niet is afgerond, zou afstemming van programmering overlappenden kunnen voorkomen of juist gezamenlijke projecten opleveren. Onderlinge verwijzingen zullen tot meer bekendheid en grotere bezoekersaantallen leiden.

De musea hoopten met het Environconcept de traditionele scheiding binnen de museumwereld tussen natuur en cultuur te doorbreken. Het Environ moest als enige museum in Nederland duidelijk maken, dat cultuur en natuur niet los van elkaar gezien kunnen worden. Wat voor natuur doorgaat, is vaak door menselijk handelen beïnvloed en wat als 'pure' natuur overblijft, kan alleen met behulp van de cultuur begrepen worden. Daarentegen is de mens in zijn lichamelijke behoeften en gedrag patronen nog altijd een deel van de natuur. De wisselwerking natuur - cultuur ligt in elk facet van ons leven besloten.

Met de wisselwerking tussen natuur en cultuur als centraal thema had het Environ meer te bieden dan een optelsom van verschillende museale collecties. Vanuit het toekomstige Environ kunnen bovendien dagtochten worden georganiseerd en thematische routes worden uitgestippeld.

Girbe Buist, museum-
consulent Stichting
Kunst en Cultuur
Overijssel.

Nieuwe partner

Natuurmuseum Enschede en Museum Jannink zochten daarnaast contact met de Oudheidkamer Twente (thans het Van Deirse Instituut) als derde fusiepartner. Gezamenlijk vormen de collecties van deze drie participerende instellingen een uitstekende basis voor de verwezenlijking van het nieuwe museum. Het Environ moest een lacune vullen in museaal Twente. De regio mist een historisch museum van allure. Het Environ zou een trekker gaan worden voor zowel de regionale bevolking als voor de vele toeristen die jaarlijks naar Twente komen. De culturele infrastructuur van stad en streek zou hierdoor een impuls krijgen, die mee zou werken aan een beter leefklimaat en dus een beter investeringsklimaat. De relatieve achterstand die de regio heeft op het gebied van musea kon in één keer worden goedgehaakt.

Museum Jannink
foto: Henk Boudewijns

Natuurmuseum
Enschede
foto: Henk Boudewijns

Toekomstig gebouw
Environ
foto: Henk Boudewijns

- De musea ontvingen veel lof voor hun museumvisie.
- Het idee dat dit nieuwe museumconcept met bestaande middelen kon worden gerealiseerd bleek echter al snel achterhaald. Uit onderzoeken bleek dat de realisering van de museale ambities van de gemeente vele miljoenen extra gaan kosten. Miljoenen die de gemeente niet beschikbaar wilde stellen. De realisering van het Environ zou meer dan 20 miljoen euro gaan kosten. In de loop der tijd zijn daarom diverse onderzoeksbureaus ingehuurd om een oplossing te bedenken. Na tien jaar lijkt men er nu eindelijk in te slagen om een alternatief te bedenken dat voor alle partijen acceptabel is. Maar daarover straks meer.

▪ Samenwerking

- In afwachting van de definitieve politieke besluitvorming zijn Museum Jannink en Natuurmuseum Enschede in 1995 reeds gestart met vergaande samenwerking. In de eerste plaats kregen beide musea een gemeenschappelijk bestuur en één directie. Samenvoeging van beide administraties, conservatoren en educatieve diensten was de volgende stap. Daarna waren de technische diensten aan de beurt. Ook kwam er één toegangkaartje voor beide musea en een gemeenschappelijke programmering van exposities. Thans is de integratie van beide musea

zover gevorderd dat je kunt spreken van één museum op twee locaties. De laatste stap van dit fusieproces moet de gemeenschappelijke huisvesting binnen het toekomstige Environ worden.

Volgens Rossel heeft deze vergaande samenwerking een groot aantal voordelen.

In de eerste plaats kun je meer schuiven met budget en personeel, waardoor je grotere projecten kunt realiseren en meer specialistische kennis aantrekken. Ook kunnen beide musea meer kennis over de verschillende museale taken met elkaar uitwisselen. Daarbij kun je gemeenschappelijk het onderwijs en de toeristische markt bewerken waardoor de bezoekerscijfers stijgen. Momenteel hebben beide musea samen 45.000 bezoekers. Door de samenwerking van een natuur- en een cultuurhistorisch museum konden bovendien een aantal originele multidisciplinaire exposities worden opgezet.

Tips

Hoewel de vertraging van de plannen en de vele onderzoeken rond het Environ erg vervelend zijn voor de bedrijfsvoering, pakte dit gunstig uit voor het fusieproces. Beide musea kregen nu rustig de tijd om naar elkaar toe te groeien. Als Rossel terugkijkt op de integratie van

beide musea komt hij met een aantal tips voor andere musea, die een dergelijk proces aangaan. In de eerste plaats moeten musea, wethouders en ambtenaren zorgen dat ze op één lijn komen en dat er blijvend voldoende draagvlak is voor de nieuwe plannen. In Enschede was het probleem dat de wethouders geen financiële consequenties trokken uit het door hen gevoerde beleid, waardoor de beide musea hun huiswerk telkens over moesten doen. Ook is het belangrijk dat zo'n proces wordt geflankeerd door een bekwaam bestuur waarin naast inhoudelijke mensen ook verschillende managementdisciplines zijn vertegenwoordigd.

Fusies moet je vooral niet overhaasten. Begin met kleine projecten waarin medewerkers van verschillende musea samenwerken. Verder moeten conflicten en cultuurverschillen tussen medewerkers zo snel mogelijk bespreekbaar worden gemaakt. Dat geldt ook voor angsten en onzekerheden van de medewerkers. Mensen zijn soms bang dat zij door een fusie hun baan zullen verliezen. Deze angst viel in Enschede gelukkig nogal mee; men was ervan overtuigd dat je naar de politiek sterker in je schoenen staat met één krachtige organisatie dan met twee kleine musea. Wel hadden de medewerkers ook last van de trage besluitvorming van de politiek. Omdat je niet precies wist wanneer het Environ er zou komen voelde je je erg onzeker over of je bepaalde investeringen in beide musea nu wel of niet meer moest doen. De trage besluitvorming verlamde de organisatie en kostte veel energie. Door de vuurwerkramp in Enschede zijn de plannen nog weer eens met twee jaar vertraagd. Het Environ zou

namelijk worden gerealiseerd in een oud fabriekspand in de wijk Roombeek (Bamshoeve). Door de vuurwerkramp is dit gebouw echter totaal verwoest.

Zoals gemeld komt de besluitvorming rond het Environ dit voorjaar waarschijnlijk in een stroomversnelling. Dan bespreekt de gemeenteraad de meest recente plannen, die zijn onderbouwd met onderzoek van het Bureau Arba Minch uit Den Haag (inmiddels het negende onderzoeksrapport).

Deze plannen gaan uit van realisering van het Environ als onderdeel van een groter cultuureluster met kunstenaarsateliers en een Centrum Beeldende Kunst (onder andere een kunstuitleen). Het cluster wordt gebouwd in de door de vuurwerkramp verwoeste wijk Roombeek en zal gedeeltelijk worden gefinancierd met Rijksmiddelen, die ter compensatie beschikbaar zijn gesteld.

Rossel is optimistisch over de uitkomst van de politieke besluitvorming en verwacht dat in 2004 de eerste paal van het Environ de grond ingaat en dat hij en de overige medewerkers in 2006 het nieuwe museum kunnen betrekken. Het Van Deirse Instituut doet inmiddels ook weer volop mee. Door de stroperige besluitvorming van de politiek had dit instituut zich de laatste jaren wat afwachtend opgesteld. De fusie tussen Museum Jannink en Natuurmuseum Enschede kan dan in elk geval definitief worden afgesloten met de gemeenschappelijke huisvesting in een fraai nieuw museum met vele nieuwe mogelijkheden. Een periode van ruim tien jaar wachten en ploeteren wordt dan uiteindelijk beloond.

Samenwerking of fusie bij musea in Gelderland

Professionalisering en schaalvergroting lijken in de wereld van commercie en cultuur in elkaars verlengde te liggen. Welke voordelen bieden deze ontwikkelingen voor musea, niet alleen voor besturen, maar vooral ook voor het museum zelf, het museummanagement en alle medewerkers?

Gelderland kent sinds kort een reeks voorbeelden van fusie en van samenwerking. Neem de samenvoeging van het Provinciaal Museum G.M. Kam te Nijmegen en het Nijmeegs Museum Commanderie van St. Jan, die geïntegreerd onderdak hebben gevonden in het nieuwe Museum Het Valkhof te Nijmegen. In Apeldoorn is op 29 november 2001 de eerste paal geslagen voor CODA, een complex dat huisvesting moet bieden aan het Archief, de Bibliotheek, het Apeldoorns Museum, de samenvoeging van het Historisch Museum en het Van Reekum Museum, waarbij een verdergaande integratie

het uitgangspunt vormt. In Arnhem is het omgekeerde gebeurd. Daar is een fysieke scheiding tot stand gebracht tussen het Museum voor Moderne Kunst, gehuisvest in het voormalig Gemeentemuseum en het Historisch Museum, ondergebracht in het Burgerweeshuis, maar deze twee musea worden wel geleid door één directeur en een gemeenschappelijke staf. Ook in Zutphen krijgt een nieuwe directeur de leiding over zowel Stadsarchief en -bibliotheek, het Stedelijk Museum en het Museum Henriette Polak. Fysieke samenvoeging van deze instellingen is daarbij niet aan de orde.

Tijdens een provinciale contactdag vond een workshop plaats, gewijd aan de voor- en nadelen van schaalvergroting door samenwerking of fusie. Er is gekeken naar de overwegingen van de verschillende overheden om tot besluitvorming te komen en de wijze waarop de musea en andere instellingen daarmee zijn omgegaan. Uit de discussies kwam naar voren dat

waar fusies zijn afgedwongen en niet door alle betrokken partners gewenst, frustraties het gevolg zijn. Eén van de deelnemers riep spontaan na afloop van de workshop dat hij inmiddels had geleerd: geen fusie, wel samenwerking. Van een geslaagde integratie is pas sprake als partners de kans krijgen sterker uit het veranderingsproces te komen dan men erin is gegaan. Deze versterking kan slaan op huisvesting, uitbreiding van de formatie, nieuwe functies, een heldere organisatiestructuur, aantrekkelijker programmering en presentatie voor het publiek, en bovenal een inspirerende nieuwe missie en bijbehorend profiel. Helaas blijkt dat de ambities van politici en de snelheid waarmee 'alles wordt doorgedrukt' niet bevorderlijk zijn voor het eindresultaat. Zorgvuldigheid tijdens het proces van beleidsvorming en voldoende ruimte en tijd voor hoor en wederhoor tijdens het veranderingsproces kweken een gemotiveerde basis, waarop het goed bouwen is.

Limburgs Museum

In 1990 besloten de Provinciale Staten van Limburg, in samenwerking met het gemeentebestuur van Venlo, het museumbeleid in Limburg definitief vorm te geven. Het provinciale Limburgs Volkskundig Centrum te Limbricht (volkscultuur) en het gemeentelijk Goltziusmuseum te Venlo (geschiedenis) werden geïntegreerd in het Limburgs Museum voor geschiedenis en volkskunde. Daardoor ontstonden drie provinciale musea, verspreid over de provincie Limburg en verspreid in hun taakstelling. Ten eerste het Bonnefantenmuseum in Maastricht voor de kunsten in de meest brede zin van het woord, ten tweede het Industrien in Kerkrade voor industrie en samenleving en tot slot het Limburgs Museum voor historie en volkscultuur in Venlo. In 1992 werd het Limburgs Museum formeel opgericht en vanaf 1993 gingen de fusiepartners (LVC en Goltziusmuseum) daadwerkelijk samenwerken. Dit betekende dat het museum in Limbricht werd ontmanteld en dat de mensen van het LVC in het Goltziusmuseum een werkplek kregen. Het Goltziusmuseum had echter nog verplichtingen aan de gemeente Venlo. Pas in 1994 kon een daadwerkelijke gezamenlijke start gemaakt worden. Daarna volgden nog vele tentoonstellingen in het gebouw van het Goltziusmuseum en werd hard gewerkt aan de nieuwbouw tegenover het station in Venlo. Niet alleen moest er een nieuw gebouw verrijzen, er moesten ook voorbereidingen worden getroffen voor de nieuwe presentaties. Dit betekende onder meer dat er collecties verworven moesten worden. Een belangrijke collectie die verworven werd, is de in langdurig bruikleen verkregen collectie van de Stichting Carnavalsmuseum. Deze stichting had oorspronkelijk in Echt een eigen museum en exploiteerde daarna gedurende korte tijd een locatie in Thorn. Dit alles bleek financieel niet langer haalbaar en na vele emotionele discussies besloot het stichtingsbestuur de collectie in langdurig bruikleen aan het Limburgs Museum af te staan. Het Schutterijmuseum werd geconfronteerd met eenzelfde soort ontwikkeling, met dit verschil dat het dit bestuur wel lukte

een eigen museum te blijven exploiteren. Het Limburgs Museum opende op 14 september 2000 de poorten en inmiddels hebben ruim 65.000 mensen dit museum bezocht. De fusie van twee musea, het bouwen en inrichten van een nieuw museum, het wel of niet in langdurige bruikleen afstaan van je collectie, bij al deze zaken spelen mensen en hun emoties een belangrijke rol. Een rol die bij deze enorme klus die hier geklaard moest worden niet onderschat moet worden. Tot op de dag van vandaag blijft de communicatie en 'het alle neuzen een kant uitkrijgen' een probleem waarmee de directie herhaaldelijk geconfronteerd wordt.

Kitty Jansen-Rompen, v/h plv.
directeur-conservator Limburgs Museum,
thans conservator Het Domein te Sittard.

De Zwolse museumsituatie in afgelopen jaren

Vanaf het begin van de jaren zestig van de twintigste eeuw hebben diverse culturele instellingen in Zwolle geprobeerd een uitbreiding van de huisvesting te realiseren omdat ze uit hun voegen groeiden. Allengs bleek dat de afzonderlijke instellingen daarin niet slaagden, er was wel een kans om door vergaande samenwerking of fusie de gewenste vergroting te bereiken. Een vijftal bouw- en samenwerkingsplannen verscheen en werd afgeschoten omdat de gewenste meerwaarde te mager was, of omdat de plannen te groot, lees te duur, waren. Aan het begin van de jaren negentig komen de ontwikkelingen in een stroomversnelling. Het Natuurmuseum West Overijssel wordt opgenomen in het commerciële natuur en educatiepark Ecodrome. Het museale palet van de stad wordt uitgebreid met De Stadshof, het museum voor naïeve kunst en outsider art. Het Provinciaal Overijssels Museum wordt gedecentraliseerd van de provincie naar de gemeente, fuseert met de gemeentelijke Librije Hedendaagse Kunst tot Stedelijk Museum Zwolle (SMZ) en realiseert in 1997 de zolang gewenste nieuwbouw. Ruim twee jaar daarna ontstaan er ernstige problemen bij de Stadshof, waarop de gemeente haar museum-

beleid opnieuw beziet. Het resultaat is dat de Stadshof beëindigd wordt; in het gebouw zal een museum voor moderne en hedendaagse kunst worden gevestigd onder verantwoordelijkheid van de Provincie Overijssel, de Hannema de Stuers Fundatie / het Nijenhuis uit Heino en de gemeente Zwolle. Het Stedelijk Museum Zwolle wordt gesplitst. De afdeling hedendaagse kunst gaat naar het nieuwe provinciale museum, het SMZ wordt cultuurhistorisch museum voor Zwolle en de regio.

Herman Aarts, directeur Stedelijk Museum Zwolle

Het Pest- en Dolhuys, een museum voor de psychiatrie

Een andere vorm van samenwerking op museaal gebied is te vinden in Haarlem. Sinds een jaar of drie wordt daar gewerkt aan de realisatie van een museum voor de psychiatrie. Dit museum is een initiatief van een aantal Noord-Hollandse psychiatrische ziekenhuizen en een Zuid-Hollands ziekenhuis. Al deze ziekenhuizen zijn in het bezit van een historische collectie, die ook in de meeste gevallen in een eigen museum werd of wordt gepresenteerd. Deze kleinere musea, vaak op het terrein van het eigen ziekenhuis, kenden een beperkt publieksbereik. Door de krachten te bundelen kan een nationaal instituut ontstaan waarbij later ook andere psychiatrische ziekenhuizen zich kunnen aansluiten. De collectie die door deze samenwerking ontstaat is bijzonder en meer dan de som der delen. Zo was bijvoorbeeld vroeger de religieuze achtergrond van het ziekenhuis van invloed op de zienswijze van de behandelaars. Door de bundeling worden automatisch verschillende visies samengebracht.

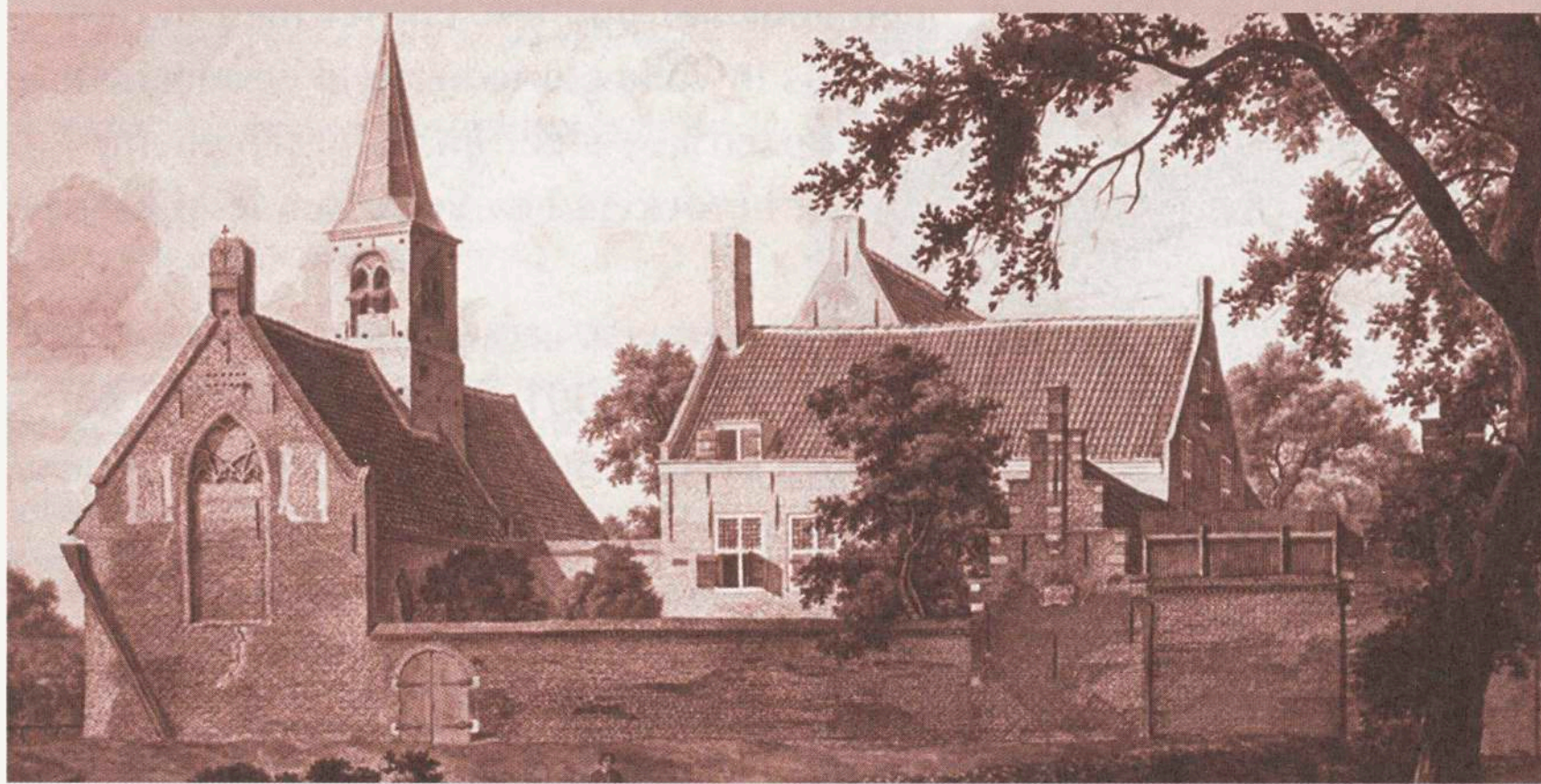
De locatie van het nieuwe museum garandeert bijna zeker een breder publieksbereik dan dat van de afzonderlijke instellingen: het museum vestigt zich in een bijzonder monumentaal pand in Haarlem dat ook nog eens vlakbij het station ligt. Dit pand, het voormalige leprozen pest- en dolhuis, heeft door de eeuwen heen steeds een functie gehad binnen de gezondheidszorg en is waarschijnlijk

het oudste nog bestaande gebouw in Nederland hiervoor. Bijzonder aan het gebouw is bijvoorbeeld de aanwezigheid van de oorspronkelijke dolcellen, waarin de 'dollen' en 'zinnelozen' werden opgeborgen wanneer ze een gevaar vormden voor de samenleving. De inhoud van het museum en het gebouw zijn hierdoor onlosmakelijk met elkaar verbonden.

Naast een volwaardig museum – met een vaste presentatie, tijdelijke tentoonstellingen en activiteiten op het gebied van onderzoek en educatie – wil het museum ook een informatie en documentatiecentrum worden voor de geestelijke gezondheidszorg. Ook wil het museum een actieve rol vervullen binnen de psychiatrische sector: bijvoorbeeld door een belang-

rijke rol te reserveren voor (ex)cliënten. Als vrijwilliger of binnen een leer/werkverband zullen zij een groot aantal taken gaan vervullen.

Het museum opent in de loop van 2004.

*Het Dol- Pest of Leprooshuys te Haarlem door Franciscus Andreas Milatz
Collectie: Archiefdienst voor Kennemerland*

Museum Magazijn

Uw partner voor de museumwinkel

Assortiments- en inrichtingsadvies

Custommade producten in kleine aantallen

Museale producten uit binnen- en buitenland, zoals : Replica glas, tinnen replica's, historisch speelgoed en koelkastmagneten met afbeeldingen van kunst

Zie ook onze site op internet:

www.museumbv.nl

E-mail **info@museumbv.nl**

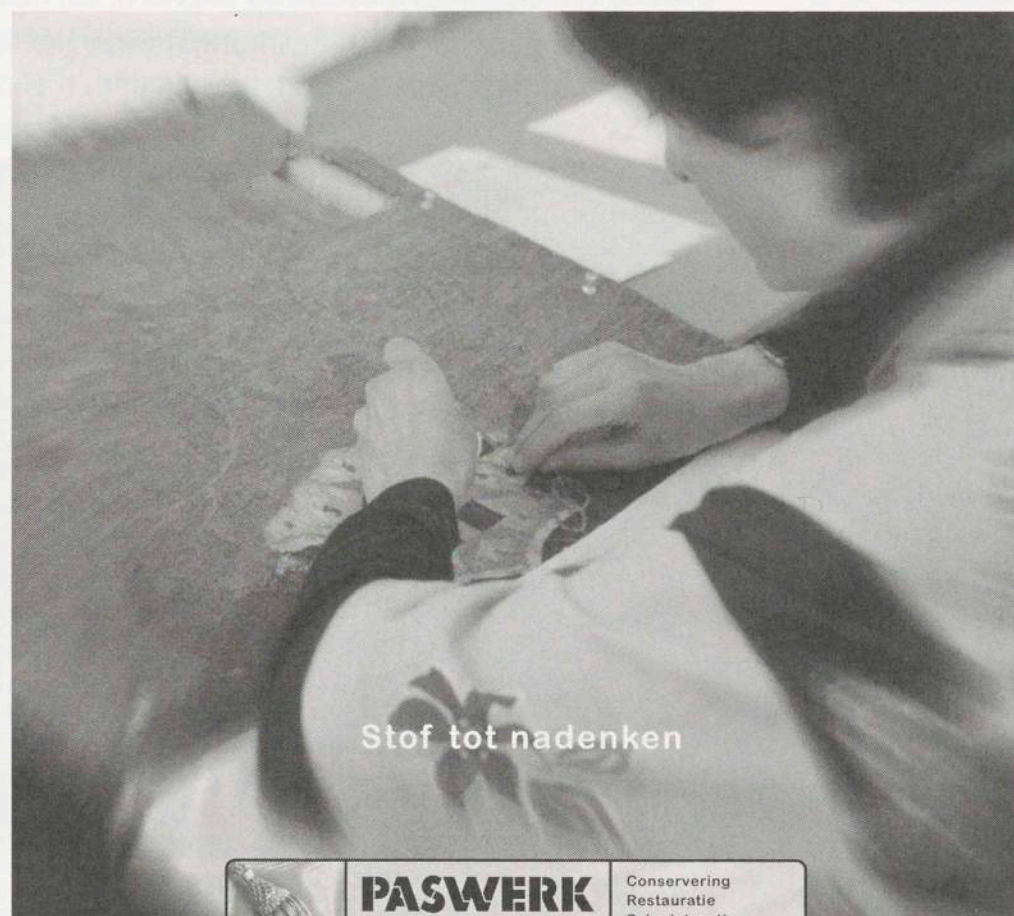
Of bezoek ons kantoor/showroom:

Hendrik Jacobszstraat 14

1075 PD Amsterdam (nabij Vondelpark)

tel. 020 4711 723

fax 020 4713 455

Stof tot nadenken

PASWERK

Textielrestauratie

Conservering
Restauratie
Schadetakatie
Behoud & Beheer
Advies & Onderzoek

Voorheen Stichting Werkplaats tot Herstel van Antiek Textiel

Het in Haarlem gevestigde onderdeel van Paswerk dat gespecialiseerd is in textielrestauratie is al ruim zestig jaar een betrouwbaar adres voor conservering en restauratie. Deskundig advies op het gebied van behoud en beheer van textiel, conditiebeschrijvingen en schadetakatie.

Paswerk Textielrestauratie gaat medio 2003 verhuizen naar de hoofdvesting van Paswerk aan de Spieringweg 835 te Cruquius.

Paswerk Textielrestauratie, Leidseplein 36 zwart, 2013 PZ Haarlem. Telefoon 023 - 532 59 49
E-mail textielrestauratie@paswerk.nl Internet www.paswerk.nl

Museum Willem van Haren en Museum Stedhûs Sleat:

Een bijzondere samenwerking tussen twee Friese musea

Door Minette Albers,
directeur Museum
Willem van Haren,
Heerenveen,
en Museum Stedhûs
Sleat, Sloten

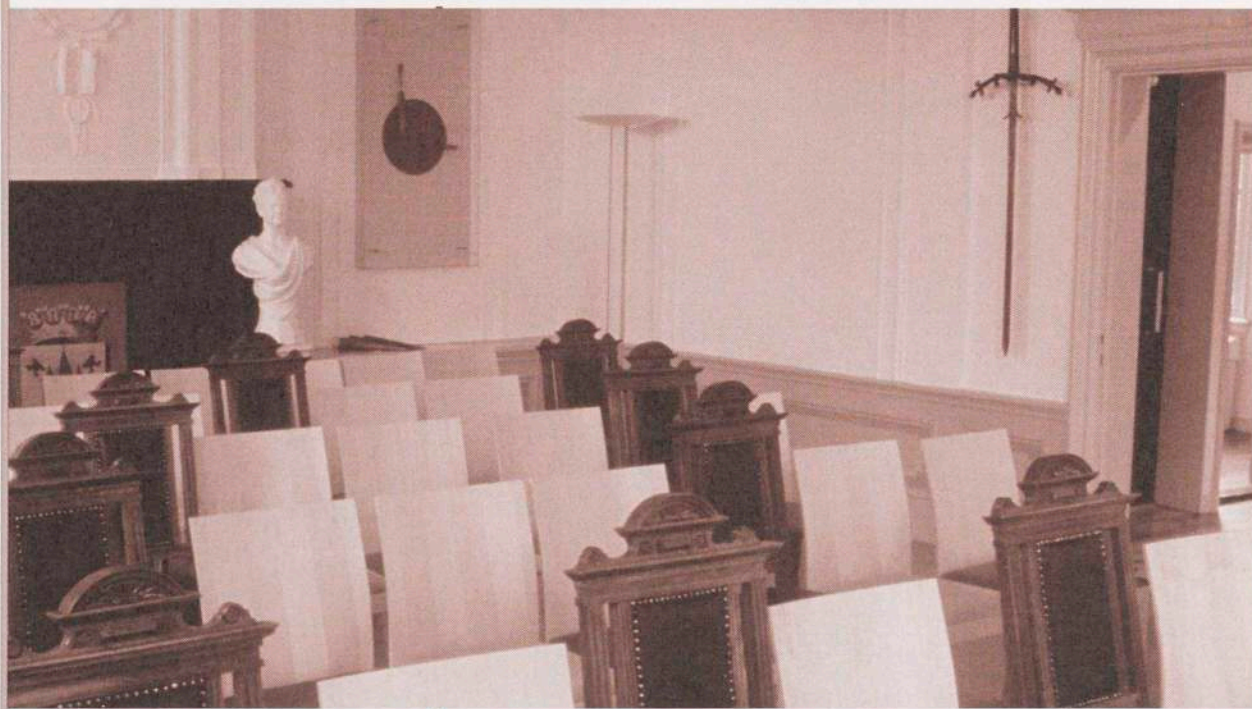
Na een winterslaap van bijna twee jaar ging Museum Stedhûs Sleat in Sloten op 5 juli 2001 weer open voor het publiek. En het mag gezien worden: het monumentale stadhuis is in volle glorie hersteld en ingericht op een manier die aansluit bij de specifieke sfeer en de geschiedenis van het gebouw. Het museum biedt bezoekers een verrassende kijk op de stadsgeschiedenis van Sloten. Museum Willem van Haren in Heerenveen was verantwoordelijk voor de herinrichting van het museum. Sinds 1 juni 2001 is ook het beheer van het nieuwe museum ondergebracht bij Museum Willem van Haren. Minette Albers, directeur, beschrijft de bijzondere samenwerking tussen beide musea.

In 1999 besloot de gemeente Gaasterlân-Sleat tot een opwaardering van de oudheidkamer in Sloten. Er werd een nieuwe stichting in het leven geroepen, die tot taak kreeg een eigentijds museum op te zetten, dat een grotere rol moest gaan spelen in de informatievoorziening over de cultuurgeschiedenis van de stad.

Peter Bonnet (1898-1979), die tijdens zijn leven de mooiste collectie toverlantaarns bijeenbracht die Nederland rijk is. Door de manier van presenteren komen liefhebbers én oppervlakkig geïnteresseerden aan hun trekken. Kinderen kunnen op de zolder van het voorhuis zélf de magie van de toverlantaarn ontdekken.

Het inhoudelijke zwaartepunt van het museum ligt echter bij de presentatie van de cultuurgeschiedenis van de stad. Het doel van de presentatie is een relatie te leggen met de stad en bezoekers met andere ogen naar Sloten te laten kijken. De cultuurgeschiedenis wordt in drie ruimten gepresenteerd, waarbij het begrip perspectief de verbindende schakel vormt. In de prachtig gerestaureerde raadzaal wordt bij wijze van introductie een multimedialprogramma getoond dat Sloten, de ideale stad als titel heeft gekregen. Dit meertalige programma – Nederlands, Engels, Duits en Fries – is gemaakt naar een idee van architectuurhistoricus Peter Karstkarel en neemt de bezoeker mee in de boeiende wereld van vestingbouwers en ideaalsteden. Aan de hand van historisch kaartmateriaal en fraaie panoramische beelden is te zien dat Sloten vanuit stedenbouwkundig perspectief een ideale stad is. Een organisch gegroeide stad, niet één die op de tekentafel van een vestingbouwer is ontstaan.

Hoe Sloten zich tot deze ideale stad heeft kunnen ontwikkelen, wordt de bezoeker in een tweede ruimte op de eerste verdieping van het museum duidelijk gemaakt. In deze Vertreckkaamer wordt de stad letterlijk en figuurlijk vanuit vogelvluchtperspectief bekeken. Een fraaie maquette van Sloten en een enorme vergroting van de vogelvluchtkaat van Nicolaas Geelkerken uit 1616 zijn prominent aanwezig. De vogelvluchtkaat – die als een

Het interieur van de raadzaal
foto: Geert Aarnout, De Knipe

Als eerste werd met steun van de Europese Unie, de Provincie Fryslân en de gemeente begonnen met de restauratie van het monumentale museum pand, het uit 1759 daterende stadhuis van Sloten, dat geheel aan de museale eisen van de tijd werd aangepast. Het inrichtingsplan is gemaakt door Museum Willem van Haren in Heerenveen. Het plan voorzag in een inrichting die nauw aansluit bij de specifieke sfeer en de geschiedenis van het gebouw. Belangrijke toeristische trekker is de presentatie Laterna Magica op de zolder van het museum. Bezoekers stappen de wondere wereld binnen van oud-Slotenaar

grote gebogen wand in de ruimte staat – verbergt talloze kijkgaten met vitrines, als het ware kleine theaters waarin de voorwerpen door middel van licht, beeld en geluid tot leven worden gewekt.

Het derde perspectief op Sloten krijgt de bezoeker aangeboden in de voormalige Burgemeesterskamer op de begane grond. Hier wordt ingezoomd op de geschiedenis van individuele panden in de stad, verbeeld door grote afbeeldingen van bestaande voordeuren in Sloten. Daarachter zitten zogenaamde ontdekkastjes, waarin allerlei voorwerpen worden tentoongesteld die een relatie hebben met het betreffende pand. Bezoekers worden net als in de Vertreckkamer uitgedaagd zelf op onderzoek uit te gaan.

In de voormalige Secretarie organiseert het museum jaarlijks twee tijdelijke tentoonstellingen.

De ervaring leert dat het museum geslaagd is in zijn opzet: de argeloze bezoeker gaat het museum nieuwsgierig en onwetend binnen, maar als hij eruit komt, bekijkt hij Sloten met andere ogen. De bezoeker weet wat er in het verleden is gebeurd, waarvoor de huizen werden gebruikt en wat voor mensen er gewoond hebben¹. Daarmee is het museum een belangrijke cultuurtoeristisch informatiecentrum in Sloten.

Beheer

Sinds 1 juni 2001 is het beheer van Museum Stedhûs Sleat ondergebracht bij Museum Willem van Haren, voorlopig voor een periode van twee jaar. Het museum in Sloten huurt expertise in op het gebied van management, publiciteit, het behoud en beheer van de collectie en de organisatie en inrichting van tentoonstellingen en activiteiten. De drie baliemedewerkers in Sloten zijn in dienst van Museum Willem van Haren. In bijzondere omstandigheden springen de baliemedewerkers van Museum Willem van Haren in. Het museum in Sloten betaalt een groot deel van de kosten van het inhuren van expertise uit het subsidie dat het museum jaarlijks ontvangt van de gemeente Gaasterlân-Sleat. De afspraken die beide musea over de samenwerking hebben gemaakt, zijn vastgelegd in een contract en worden regelmatig geëvalueerd. In het contract staat omschreven welke diensten – en in welke omvang – Museum Willem van Haren levert. Museum Willem van Haren zorgt bovendien voor adequate verzekeringen voor wettelijke aansprakelijkheid en de wettelijke loondoorbetalingsverplichting bij eventuele (langdurige) ziekte van medewerkers. Een beperkte inzet van medewerkers als gevolg van bijzondere omstandigheden (buitengewoon verlof, vacature) geldt in evenredige mate voor Museum Stedhûs Sleat. Ook is vastgelegd wie het financiële risico draagt van eventuele arbeidsrechtelijke gevolgen van het wegvallen van arbeid, een arbeidsconflict of langdurige ziekte van medewerkers.

Samenwerking loont

Beide musea zijn zeer tevreden over de samenwerking. Museum Stedhûs Sleat is een professioneel geleid museum met een aantrekkelijke vaste presentatie en bijzondere

tijdelijke tentoonstellingen en gekwalificeerde medewerkers. Museum Willem van Haren heeft dankzij de samenwerking meer mogelijkheden expertise aan te trekken waarvan het ook zelf profiteert.

Een dergelijke vorm van samenwerking is echter niet zonder risico. De wisseling van de wacht op directieniveau – directeur Ad Geerdink nam op 1 oktober 2001 afscheid en kon pas op 1 januari 2002 worden opgevolgd – en de langdurige ziekte van één van de medewerkers laten zien dat samenwerking onder druk kan komen te

staan. Goede afspraken en een goede verstandhouding tussen beide museumbesturen zijn in een dergelijke situatie onmisbaar.

De recente aankondiging van ingrijpende bezuinigingen door de gemeente Heerenveen – belangrijke subsidiënt van Museum Willem van Haren – vormde een nieuwe dreiging. Bezuinigen op de vaste formatie zou het gevolg zijn geweest. Daarmee zou de basis van de samenwerking tussen beide musea – het leveren van expertise – wegvallen. Gelukkig besloot de Heerenveense gemeenteraad onlangs de bezuiniging terug te brengen tot een omvang die geen consequenties heeft voor de personeelsformatie.

(met dank aan Ad Geerdink)

- De studeerkamer van Domela
- Nieuwenhuis in het Ferdinand
- Domela Nieuwenhuis Museum,
- gefotografeerd voor de
- tentoonstelling Domela en
- Friesland. Foto's van Jan Munnik
- (13 juli t/m 8 september 2002)
- foto: Jan Munnik, Leeuwarden

- Het beeldmerk van Museum
- Stedhûs Sleat
- ontwerp Hilbert Heitmeijer, Drachten

¹ A. Vels Heijn, 'Eruit halen wat erin zit' in: Boekmancahier 52 (juni 2002), pp 167-168. A. Vels Heijn noemt het museum in Sloten een voorbeeld van 'pragmatisch cultureel ondernemerschap': een museum dat een zo groot mogelijk rendement haalt uit zijn culturele vermogen, 'eruit haalt wat erin zit'.

Museumplatform Schouwen-Duiveland

Acht keer zo sterk

Wim Phaff, consultant
behoud en beheer
Stichting Cultureel
Erfgoed Zeeland

Overal in Nederland zijn samenwerkingsverbanden te vinden van musea. In de vorm van een stichting, platform of overleg. Ook de musea op Schouwen-Duiveland bundelden de krachten. In hun eerste beleidsnotitie formuleerden de musea op ieder taakgebied hun wensen. Aanbevelingen vanuit een stageopdracht zorgden voor de rest: inmiddels zijn aanbevelingen opgevolgd, projecten gestart en is het Platform Musea op Schouwen-Duiveland een serieuze gesprekspartner van de gemeente. Reden om deze samenwerkingsvorm onder de loep te nemen.

Historie

Schouwen-Duiveland heeft de museumbezoeker iets te bieden. Acht musea met deels vergelijkbare, maar ook uiteenlopende collecties zijn er te vinden. Met het oog op de gemeentelijke herindeling werken de musea op Schouwen-Duiveland vanaf 1996 samen. Op 27 november 1996 is hiervoor, mede op initiatief van de Provinciaal Museumconsulent, het Platform Musea Schouwen-Duiveland opgericht. In dit platform zijn de volgende musea te vinden: in Burgh, De Burghse Schoole, in Bruinisse, De Oudheidkamer en het Visserijmuseum, in Dreischor, Streek- en landbouw museum 'Goemanszorg', in Ouwkerk, Het Museum Watersnood 1953 en tenslotte twee musea uit Zierikzee, het Maritiem Museum en het Stadhuismuseum.

Het Platform streeft kwaliteitsverbetering van de aangesloten musea na en vormt tevens een koepel voor alle gesubsidieerde musea en is een gesprekspartner voor de gemeente. Er vindt uitwisseling van informatie plaats over allerlei zaken die de musea aangaan zoals wissel-tentoonstellingen, collectiebeheer- en registratie, promotie- en acquisitie en subsidiebeleid.

Aangezien de nieuwe gemeente Schouwen-Duiveland tot dusver geen museumbeleid heeft ontwikkeld, hebben de musea vanuit het Platform zelf initiatief genomen om hiermee een begin te maken en dit beleid nader uit te werken. In overleg met de Provinciaal Museumconsulent heeft het Platform in het voorjaar 2000 opdracht gegeven aan studenten van de Interfaculteit Culturele Bedrijfsvoering van de Hogeschool in Amsterdam. De studenten zijn gevraagd om de sterke en zwakke punten van de musea op Schouwen-Duiveland in beeld te brengen en aan te geven wat de kansen en bedreigingen van de musea zijn. Het advies dat onder hun verantwoordelijkheid tot stand is gekomen heeft als katalysator gewerkt, waardoor de samenwerking binnen het Platform in een hogere

versnelling is gekomen. De aangesloten musea hebben met elkaar de uitgangspunten voor verdere samenwerking doorgesproken en deze zijn op papier gezet.

Samenwerking rond het museum-register

De musea die aangesloten zijn bij het Platform hebben zich allemaal aangemeld voor de museumregistratie. Per museum is op dit moment – ook onder de vrijwilligers – veel deskundigheid aanwezig, maar in geen van de musea is alle deskundigheid aanwezig, die nodig is om aan alle basiseisen te kunnen voldoen. Daarom zal het van alle musea de komende drie jaar een enorme investering vragen willen zij aan de basiseisen kunnen voldoen. Hoewel ieder museum hoge prioriteit geeft aan de registratie, kampen de samenwerkende musea nog met een achterstand op dit gebied. De hoop is nu gevestigd op 'Pandora', het gebruikersvriendelijke registratieprogramma ontwikkeld door Bilan/Fontys, dat binnenkort beschikbaar komt. De musea hebben vooruitlopend hierop al geïnventariseerd hoeveel medewerkers van welke musea er willen deelnemen aan een cursus 'Werken met Pandora'.

Om te voorkomen dat een of meer volledig op vrijwilligers drijvende musea ten aanzien van de registratie uit de boot zou vallen is afgesproken dat de musea elkaar zullen ondersteunen. In het Platform is men overeen gekomen dat na de registratie van de afzonderlijke collecties het beleid verder op elkaar zal worden afgestemd, opdat men de samenwerking kan optimaliseren.

Publiciteit en profilering

De openingstijden van de musea zijn veelal verschillend en vaak seizoengebonden. Ook het promotiemateriaal van de musea is qua lay-out en uitvoering zeer verschillend. Niet zo vreemd want ieder museum verzorgt op dit moment het eigen

Museum
'de Burghse schoole'
Burgh-Haamstede

promotiemateriaal. Twee musea zijn in het bezit van een museumwinkel, bij andere wordt op kleinere schaal artikelen verkocht. In de meeste musea wordt per seizoen een wisselexpositie georganiseerd, waarbij de thema's per seizoen zelf worden uitgekozen. Ieder museum is aangesloten bij de Vereniging van Zeeuwse Musea, sommige bij de Nederlandse Museumvereniging en slechts een enkel museum is bij de regionale VVV aangesloten. Daarnaast vindt er in regionaal verband incidenteel overleg plaats over onderwerpen als plattelandstoerisme.

Deze situatieschets maakt duidelijk dat publiciteit een speerpunt is van het Platform. Met de verschillen in de musea moest er snel iets gebeuren om het platform en daarmee het museumlandschap één gezicht te geven. De zeven samenwerkende musea hebben inmiddels de eerste tastbare bewijzen van de samenwerking het licht doen zien door het uitbrengen van een gezamenlijke folder en het starten van een website www.museaschouwenduiveland.nl. Het eigen gezicht van het platform is hiermee geboren. Deze vorm van informatie-verstrekking aan eigen bevolking en toeristen heeft al bewezen in een behoefte te voorzien, omdat impulsbezoeken nu minder kans lopen te stranden op een gesloten museumdeur.

Dit jaar is men ook begonnen met het aanbieden van een passe-partout, waarbij bezoekers aan één van de musea meteen geattendeerd worden op het bestaan van de overige musea en daarmee tevens reductie op de entree tot een aantal van deze musea kunnen krijgen. Een prettige bijkomstigheid is de mogelijkheid om op het passe-partout ruimte aan adverteerders te bieden, waardoor een belangrijk deel van de investering kan worden terugverdiend. Ook de genoemde gezamenlijke website wordt voor vijf jaar gesponsord door een adverteerder.

Ook de wisselexposities krijgen een gezamenlijk gezicht. Om herhalingsbezoek te stimuleren worden in overleg met elkaar thematentoonstellingen georganiseerd. Omdat de eerste stap in het bereiken van potentiële bezoekers toch ligt in het leggen van contact, zijn de musea gezamenlijk lid geworden van de VVV, de organisatie bij uitstek om het contact tot stand te brengen. Dankzij de netwerken van organisaties als de VVV worden mensen, door middel van het opstellen van activiteitenagenda's, tot museumbezoek gestimuleerd. Eenmaal in huis gehaald kan de bezoeker geïnformeerd worden over de mogelijkheid lid te worden van een van de Vriendenverenigingen van de musea.

Museumbeleid, collectiebeheer en collectieregistratie

De musea zijn meestal gehuisvest in monumentenpanden, of in beeldbepalende gebouwen in het landschap. Ze zijn verspreid over de hele gemeente, zijn verschillend van grootte en ook de eigendomsverhoudingen zijn historisch gegroeid. De musea beschikken over verschillende collecties, waarvan de samenstelling in het verleden verschillend tot stand is gekomen.

Er bestaat in de opbouw van de collecties een divers aanbod, maar de collecties hebben op het terrein van visserij, landbouw, meekrap en vlas raakvlakken en ook overlappingsen. Het beheer van de collecties, de bewaking van de kwaliteit van de voorwerpen, de beveiliging en klimaatbeheersing, de opslag, het archief en depotvorming zijn zeer divers en niet altijd volgens de criteria die gelden voor de museumregistratie. Tenslotte is ook het aankoopbeleid, schenkingsbeleid en het benutten van langdurige bruikleenovereenkomsten per museum verschillend geregeld.

Door de samenwerking en de hieruit volgende overlegstructuur, worden overlappingsen in de collecties voorkomen en wordt specialisering meer gestimuleerd. Dit betekent een kwaliteitsverhoging van alle musea in de gemeente. Om dit doel te bereiken en de museale collectie van geheel Schouwen-Duiveland optimaal te kunnen benutten, wordt binnenkort gestart met de introductie van het reeds genoemde programma 'Pandora'. Omdat de meeste musea vrijwel uitsluitend met vrijwilligers werken en de diverse bestuurders hun medewerkers het beste kennen, ligt het in de lijn der verwachtingen dat de bemensing van de samenwerkende musea zich nauwelijks zal wijzigen. Ieder zal zijn eigen collectie in kaart brengen. Incidenteel zullen de aangesloten musea wel een beroep op elkaars expertise doen, indien de kennis niet in eigen huis te vinden is.

Rol en taak van het Platform

De betrokkenheid van de vele vrijwilligers die bij de musea werkzaam zijn heeft een duidelijke meerwaarde, waardoor het unieke van ieder museum en de verscheidenheid en identiteit juist tot uitdrukking wordt gebracht. De musea vormen mede daardoor een belangrijke schakel in de sociale cohesie van de dorpsgemeenschappen. Om hun eigen identiteit te kunnen behouden wensen de musea op dit moment zelfstandig te blijven. Een onafhankelijk rechtspersoon – bijvoorbeeld een stichting of vereniging – vinden de meeste musea in dit stadium nog te ver gaan.

Het Platform fungeert als overlegorgaan en functioneert nu reeds als gesprekspartner voor de gemeente en heeft een dienstverlenende functie voor de aangesloten musea. Dankzij het platform kunnen veel aspecten worden afgestemd: subsidies, accommodaties, het gezamenlijke beleid en de vastgestelde prioriteiten. Ook kan er optimaal gebruik gemaakt worden van aanwezige kennis en ervaring bij de musea onderling, zodat het ook niet verwonderlijk is dat allen de intentie hebben deze samenwerking voort te zetten en te intensiveren. Om de gezamenlijke doelen te verwezenlijken geeft het Platform in deze fase prioriteit aan de samenwerking op het terrein van collectiebeheer en collectieregistratie en op het terrein van promotie. In de toekomst wordt gedacht aan verdere samenwerking op het terrein van administratie, accommodaties, gezamenlijk inkoopbeleid van apparatuur, deskundigheidsbevordering en personeelsbeleid.

Gezamenlijke folder en
passe-partout Museumplatform
Schouwen-Duiveland

Tenslotte

- Er zijn nog veel on vervulde wensen, waaronder een gezamenlijk depot, klimaatbeheersing en conservering van de meest waardevolle voorwerpen, mogelijkheden voor uitbreiding van de bestaande collecties en cultuurhistorisch onderzoek van bijzondere voorwerpen. Voor een belangrijk deel is dit te wijten aan de afwachtende houding van de Gemeente Schouwen-Duiveland, onder andere ten aanzien van de wens van de musea tot harmonisatie van de subsidies. Hoe de rol van het platform zich verder gaat ontwikkelen moet de toekomst uitwijzen.

- De meeste musea op Schouwen-Duiveland drijven op de inzet van grote groepen enthousiaste vrijwilligers. Maar dat is een smalle basis, treffend onder woorden gebracht door Joke Kievit van Arba Minch, die over een ander samenwerkingsverband stelde dat 'twee kaalgeplukte kippen samen nog geen vette gans' worden. Toch blijkt een platform als dit veel te kunnen bereiken. Vooral

concrete, zichtbare resultaten. Want wat te denken van de gezamenlijke folder en website, leaflets met informatie over de collecties en het laatste succes: het passe-partout, een boekje met voordeel toegangskaarten en informatie over de aangesloten musea.

Met dank aan mevrouw Lukkie Nederhoed-Zijlstra, voorzitter van het Platform Musea op Schouwen-Duiveland.

Museumoverleg van textielmedewerkers in Noord-Holland

In de vele kleine musea van Noord-Holland wordt veel werk verzet door enthousiaste vrijwilligers. Het historisch textiel blijft een onderdeel van een museumcollectie dat te weinig aandacht krijgt. Een aantal medewerkers onderscheidt zich door hun interesse voor de textiele voorwerpen die zij aantreffen in hun museum. Zij treffen veelal dezelfde problemen aan; hoe dateer je de voorwerpen, wat is het doel van de collectie, hoe kan ik ontbrekende stukken aanvullen, wat doe ik met niet passende stukken, op welke manier stel ik het op, wat is de beste manier van conserveren, wat is de achtergrond van de stukken, hoe bereik je de publiciteit het beste? Marianne Havermans: 'Tijdens het werken aan het boek 'Aangekleed gaat uit' ontdekte ik bij mijn bezoeken aan de musea dat men elkaar en ook de collectie niet kende. Iedereen probeerde op dezelfde manier de problemen op te lossen. Al voordat het boek uit kwam ben ik met dit overleg gestart in overleg en samenwerking met het West-Fries Genootschap in Hoorn. Hun historische bovenzaal van het Timmermansgildehuis is de vaste ruimte van dit overleg. Het gebeurt regelmatig dat wij op uitnodiging, het overleg in een museum in de provincie mogen laten plaatsvinden, gekoppeld aan een tentoonstelling waarin veel kostuums en

textiele voorwerpen zijn te bewonderen. Van een groep van gemiddeld 12 personen zij wij in 7 jaar gegroeid naar 25 enthousiaste mensen. Verslagen van de bijeenkomsten gaan naar de geïnteresseerde musea en de consultants van Noord-Holland. Tijdens het overleg komen probleemstukken op tafel die gedateerd en besproken worden. Textiele schenkingen waarbij voorwerpen zitten die overtuigend geacht worden of niet passend worden gevonden in een collectie, komen op tafel en vinden met de voorafgaande toestemming van de schenker een goede bestemming. Door de bekendheid van de museummedewerkers én kennis van elkaars collecties en manier van werken en opstellen is er een vertrouwdsheid ontstaan om zo te kunnen werken. Een thema van een tentoonstelling wordt ruim van te voren bekendgemaakt, opdat er geen twee van gelijke onderwerpen zoals bijvoorbeeld 'merklappen' te zien zullen zijn. Het geeft echter ook de mogelijkheid een algemeen onderwerp te kiezen in de hele provincie zoals gebeurde bij het verschijnen van het boek 'Aangekleed gaat uit'. Er waren meerdere opstellingen te zien van afgebeelde voorwerpen. Veel aandacht wordt gegeven aan het behoud en beheer van een textielcollectie, zoals de omstandigheden in het museum en vooral in het depot. Het opbergen van de voorwerpen in zuurvrije dozen en papier is overal nu toegepast. Het

catalogiseren van textiele voorwerpen is moeilijk. Het boek is een goede handleiding maar praktische hulp tijdens een overleg zorgt dat de kennis steeds groter wordt. Afwisselend wordt er een lezing gegeven over bijvoorbeeld 'de handel in textiel', 'kanten en mutsen in de 18e en 19e eeuw', door de eigen leden. Hoe kunnen gegevens worden gevonden in een Archief als basis van een opstelling en is samenwerking met een plaatselijke historische vereniging mogelijk? Een bezoek werd gebracht aan het Archief te Hoorn en ter plaatse werd praktische hulp ontvangen. Het geeft de mogelijkheid om een onderzoek te starten. Boeken, kostuumseries, films, tentoonstellingen, nieuwsbrieven van de Textielcommissie Nederland, Instituut Collectie Nederland, de Kostuum en Kantvereniging komen onder de aandacht tijdens een overleg. Het is een groep enthousiaste mensen die veel liefde heeft opgevat voor historisch textiel en daar in deze jaren veel kennis over heeft vergaard en steun bij elkaar vindt hoe men bestuur, directie moet overtuigen van het belang van dit deel van een museumcollectie dat zó nauw verbonden is met mensen'.

CODA

Cultuur Onder Dak Apeldoorn

Een uniek concept

In Apeldoorn wordt momenteel hard gewerkt aan de realisering van een nieuw cultuurconcept. De Bibliotheek Apeldoorn, het Apeldoorns Museum en het Apeldoorns Archief zijn per 1 januari van dit jaar samengevoegd tot één cultureel instituut. De koepelnaam die gehanteerd wordt voor de organisatie is de beschrijvende naam Cultuur Onder Dak Apeldoorn (CODA).

Een sterke magneet

Coda betekent: aangehangen slot bij muziekstukken met zich herhalende gedeelten dat als het ware een resumé geeft van de gehele inhoud. Coda kent ook een literaire betekenis als een aan een sonnet toegevoegde regel of strofe. De juridische/rechtspositionele naam is Stichting APart gebleven. Daarmee zijn de musea en het archief verzelfstandigd. Er is gekozen voor een directiestructuur van een raad van bestuur en een raad van toezicht als commissarissenmodel. De drie onderdelen worden voorlopig ook nog als afzonderlijke entiteiten benoemd: Apeldoorns Archief, Bibliotheek Apeldoorn en Apeldoorns Museum.

Het beeldmerk van het nieuwe instituut, als onderdeel van de inmiddels ontwikkelde huisstijl, is hierbij van het grootste belang. Uitgangspunt voor dit beeldmerk is dat deel van het dak dat door de transparante gevel boven het maaiveld wordt uitgetild. Doelstelling is de aantrekkingskracht van deze 'magneet' zo te voeren dat de uitstraling ervan tot ver buiten de grenzen van Apeldoorn zal reiken.

Niet eerder werd deze combinatie in Nederland gemaakt en ook in de ons omringende landen zijn we deze fusie nog niet eerder tegengekomen. De gezamenlijke huisvesting van museum en archief en uitbouw voor de bibliotheek in één nieuw gebouw van architect Herman Hertzberger en het daaruit voortvloeiende concept van een cultureel warenhuis vormden de directe aanleiding voor deze fusie. Maar natuurlijk zijn er behalve synergie voordelen en efficiency in de bedrijfsvoering vooral inhoudelijke argumenten voor deze fusie. Cultuur, kunst en historie zijn de kernbegrippen van het nieuwe instituut.

Een gebouw voor bibliotheek-gebruikers en museumbezoekers

De bibliotheek is met 1.1 miljoen gebruikers per jaar een basisvoorziening pur sang. Meer dan 70 procent van de bevolking maakt gebruik van deze diensten en producten. Voor musea en archief is dat percentage beduidend lager. Het Apeldoorns Museum is een samenvoeging van het

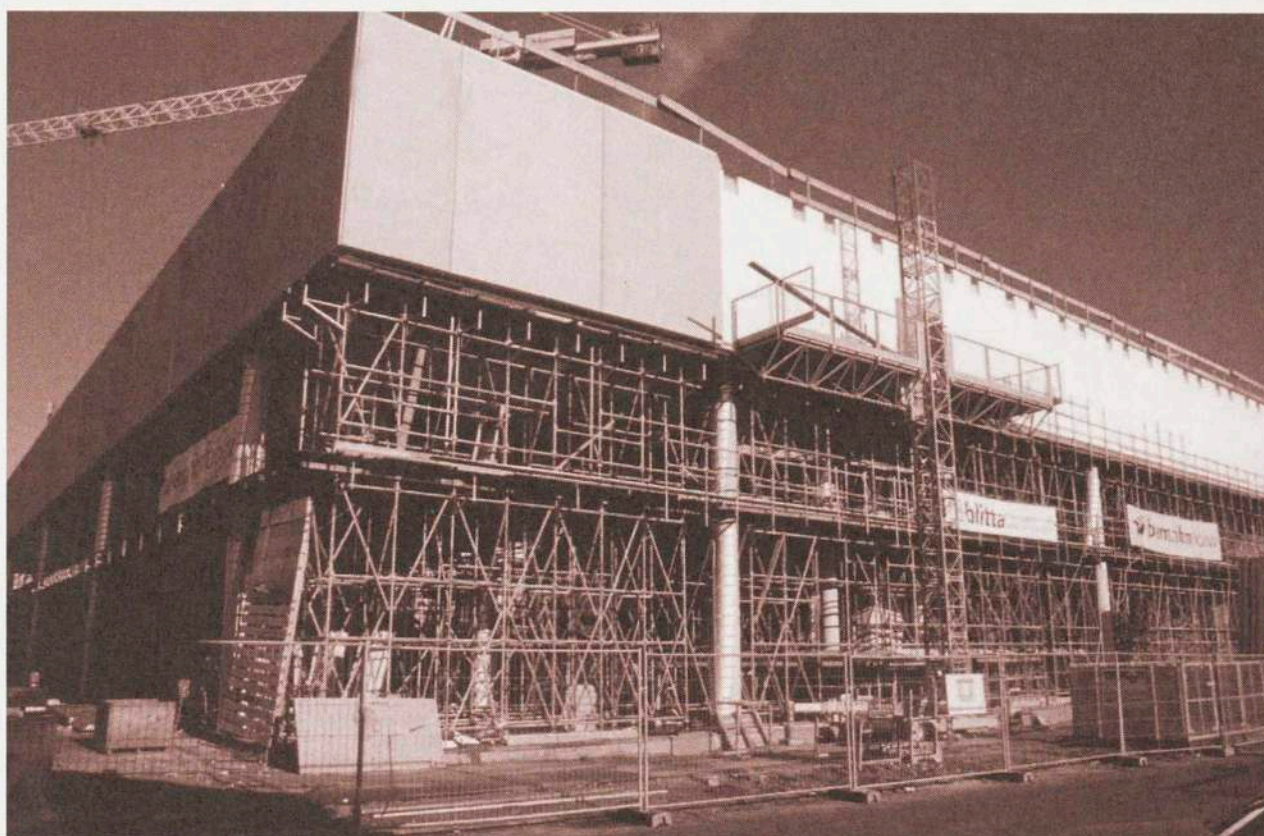
vroegere Historisch Museum Apeldoorn en het Van Reekummuseum voor moderne en eigentijdse kunst. Door de nieuwe directeur drs. Carin E.M. Reinders, is er inmiddels een visie ontwikkeld voor het Apeldoorns Museum. Dit museumplan 'de verbintenis' is een plan op hoofdlijnen. Het collectiebeleidsplan, een concrete uitwerking van dit museumplan, zal in juni van dit jaar gepresenteerd worden.

Het Apeldoorns Museum gaat zich richten op de volgende verzamelgebieden: de geschiedenis van Apeldoorn en de regio en moderne- en eigentijdse kunst met als kerncollecties sieraden, kunstenaarsboeken en werken op papier.

Uit deze collecties zullen semi-permanente opstellingen gerealiseerd worden. Voor de deelcollectie sieraden/draagbare objecten en papier wordt gewerkt aan de opzet van een kennis- en informatiecentrum. De museumdirectie streeft ernaar deze functie onder te brengen in het reeds bestaande ACEC-gebouw, waarmee dit gehele gebouw de functie krijgt van culturele broedplaats en een artists-in-residence programma ontwikkeld kan worden. Het gemis van een plaatselijke academie zou hiermee enigszins gecompenseerd kunnen worden.

Door Drs. Carin E.M.
Reinders
Directeur Apeldoorns
Museum/lid Raad van
Bestuur.

Nieuwbouw
CODA Apeldoorn

- Wellicht is het voor de academie in Arnhem interessant
- mede gebruik te maken van de aanwezigheid van werk-
- plaatsen in het gebouw. Het ACEC-gebouw zal door middel
- van een ondergrondse tunnel verbonden worden met het
- nieuwe museum. Behalve voor beeldende kunst zal er in
- ACEC ook plaats zijn voor onder andere moderne muziek
- en een theaterwerkplaats.

- De collecties van het Apeldoorns Museum worden
- gebruikt om het nieuwe profiel te versterken. De bestaande
- collecties zijn echter nóch kwalitatief, nóch kwantitatief
- sterk genoeg om de ambitieus geformuleerde bezoekers-
- score van 80.000 te kunnen realiseren. Het is ook daarom
- dat er veel tijd en geld besteed moet worden aan de
- activiteiten die het museum organiseert. Meer nog dan
- de collecties zijn met name de tentoonstellingen van
- belang als het gaat om het realiseren van de taak:
- veel kwaliteit voor veel mensen.

- Het Historisch Museum Apeldoorn (HMA) en het Van
- Reekum Museum (VRM) werden in de loop van 2002
- samengevoegd tot Apeldoorns Museum. Vele discussies zijn
- daaraan vooraf gegaan, waarbij regelmatig ook de vrees
- uitgesproken werd dat samenvoeging ten koste zou gaan
- van de eigen identiteit. Een nogal opmerkelijke vrees,
- omdat immers een groot deel van de Nederlandse musea
- gekenmerkt kan worden als 'gemengd bedrijf', dat wil
- zeggen met zowel historische collecties als ook collecties
- moderne kunst. Het is nadrukkelijk de bedoeling dat de
- som van deze delen meer gaat opleveren dan het optellen
- van deze twee delen, maar zeker ook zullen de onderdelen
- náást elkaar getoond worden. De eigen, intrinsieke bete-
- kenis is immers ook van groot belang. In het museumplan
- wordt hierop verder ingegaan.
- Een belangrijke verbinding tussen de collecties historie en
- beeldende kunst is het thema 'papier'. Papier is ook de
- verbinding naar het boek, de voornaamste informatie-
- drager bij de bibliotheek en het archief.

- De collectie van het vroegere Historisch Museum
- Apeldoorn is in de loop van ruim 100 jaar bijeengebracht.
- Een belangrijk deel is eigendom van het museum en een
- ander deel (ongeveer 35 %) bestaat uit bruiklenen van
- particulieren, collega-musea en verenigingen, zoals de his-
- torische vereniging Felua. In de laatste decennia richtte het
- verzamelbeleid zich op twee hoofdgebieden: wonen en
- werken op de Oost-Veluwe en op historie- en spotprenten.
- Het museum kocht geen voorwerpen aan van na 1920 en
- beperkte zich wat betreft schenkingen tot de periode
- van vóór 1945. Dat betekent dat de recente, naoorlogse
- geschiedenis niet beschreven kan worden vanuit de
- collectie.
- De textielcollectie zal dit jaar uitgebreid worden met de
- streekdrachtencollectie Epe. Deze langdurige bruikleen
- maakt dat het Apeldoorns Museum tot de centrale
- bewaarplaats kan worden voor streekdrachten van de
- Veluwe. Het Gelders Oudheidkundig Contact in Zutphen
- werkt constructief mee aan het realiseren van deze
- 'steunfunctie'.
- Ook in het kennis- en informatiecentrum zal de collectie

Apeldoorn en de Veluwe-regio geraadpleegd en bestudeerd kunnen worden. De semi-permanente tentoonstelling 'Wie is Apeldoorn' zal op een speelse, evocatieve manier antwoord geven op deze vraag. Via deze tentoonstelling wordt de geschiedenis tot leven en betekenis gebracht, vooral aan de hand van verhalen van mensen.

Lacunes zoals het beschrijven en in beeld brengen van de spectaculaire groei van Apeldoorn in de periode 1950-1980 zullen aangevuld worden en daarbinnen zal er specifieke aandacht gegeven worden aan het verenigingsleven en het industrieel erfgoed.

Hedendaagse sieraden en kunstenaarsboeken

Vanuit de collectie van het Van Reekummuseum wordt door het nieuwe Apeldoorns Museum verder gewerkt aan de uitbouw en verdieping van de collecties sieraden, werken op papier en kunstenaarsboeken.

Het Apeldoorns Museum wil het sieraadontwerp een volwaardige plaats geven binnen de beeldende kunsten. Met het organiseren van tentoonstellingen, lezingen en het samenbrengen van werken van Nederlandse en internationale ontwerpers wil het museum een herkenbare plek worden voor het hedendaagse sieraad.

Met de musea in Arnhem en Den Bosch zullen nadere afspraken gemaakt worden over de taakverdelingen binnen dit vakgebied.

Een heel speciaal terrein is het 'kunstenaarsboek'. Het collectioneren van kunstenaarsboeken werd in Apeldoorn gestart in 1978 door de toenmalige directeur Jerven Ober. Oorspronkelijk werd uitgegaan van de strakke definitie van het kunstenaarsboek als boek dat door een beeldend kunstenaar als kunstwerk is bedacht en in oplage is gerealiseerd.

Voor het thema 'papier' geldt dat we dit onderwerp op tweeërlei wijze willen benaderen: zowel inhoudelijk als beeldend middel als ook vanuit de vorm: als drager.

De precieze richtingen daarbinnen zijn echter nog niet bepaald. In het collectiebeleidsplan zal dit geconcretiseerd worden.

Cultuur onder een transparant dak

Het nieuwe instituut wil een ontmoetingsplek zijn voor een aangename kennismaking en herkenning. Het transparante gebouw van Herman Hertzberger is een lichtbaken van cultuur in het centrum van Apeldoorn. In de meest letterlijke zin van het woord wordt hier cultuur onder dak gebracht in een interessante combinatie. Het glazen gebouw staat voor openheid en transparantie en wil uitnodigend en gastvrij zijn.

Het is een vraaggericht instituut met open oog en oor voor maatschappelijke ontwikkelingen en trends. Een belangrijke doelstelling is mensen laten ervaren en beleven hoe interessant en veelzijdig de wereld van kunst en cultuur is.

De rol van het nieuwe instituut zal zich niet beperken tot zijn eigen glazen muren en vloeren (totale oppervlakte 8500 m²) voor tentoonstellingen en andere activiteiten. Projecten op locatie, samenwerking met andere instellingen, wijkactiviteiten, bibliotheekfilialen, kunst in de

openbare ruimte en andere locaties en verbindingen zullen gezocht worden. Dit nieuwe cultuurinstituut ademt mee in het ritme van de stad, speelt in op actualiteiten, anticipeert op ontwikkelingen, legt zijn oor te luisteren, geeft zijn ogen de kost en biedt vele mogelijkheden tot ontplooiing, lering en vermaak.

Hoewel het gehele museum in feite een kennis- en informatiecentrum wordt is er één specifieke plek in het gebouw benoemd als plaats waar je je kunt voorbereiden op of verdiepen in een tentoonstellingsbezoek of naslag van collecties. Ook het voorbereiden van spreekbeurten, scripties en werkstukken door scholieren, studenten en cursisten van educatieve en culturele instellingen kan hier ondersteund worden. De informatie wordt uiteraard doelgroepgericht, op maat en niveau, aangeboden. De integratie van bibliotheek, archief en museum leidt op deze plek tot de grootst mogelijke synergie. Educatie en participatie zijn aldus de rode draden van het beleid. De gemeente Apeldoorn krijgt met dit nieuwe instituut

een vitaal kloppend cultureel hart. De oplevering van het gebouw zal in september zijn en de officiële opening staat gepland voor begin februari 2004. Vóórdat het zover is zal er nog hard gewerkt moeten worden aan de integratie van de onderdelen. De cultuurverschillen zijn aanzienlijk, maar er is veel positieve energie beschikbaar om deze integratie tot een succes te maken.

Carin Reinders (1959)

Studeerde kunstgeschiedenis in Utrecht en werkte van 1984 tot 1987 in Almelo als beleidsmedewerker beeldende kunst. Van 1987 tot 1996 was zij directeur van de Stedelijke Musea Zutphen. Van 1996 tot 20002 leidde ze het Nederlands Textielmuseum in Tilburg en vanaf 1 september 2002 is ze directeur van Cultuur onder dak Apeldoorn, Apeldoorns Museum. Zij vervulde jarenlang bestuursfuncties binnen de Nederlandse Museumvereniging. Voor OCenW is zij voorzitter van de begeleidingscommissie Publieksbereik van archieven en zij is lid van de commissie musea van de Raad voor Cultuur.

Van tochtgat naar bruisend cultureel hart

Sinds twee jaar presenteert Alkmaar zich met het Cultuurcentrum Canadaplein als dé culturele stad van Noord-Holland Noord. Rondom één plein zijn zeven culturele instellingen gevestigd; Theater de Vest, de Grote Sint Laurenskerk, het Stedelijk Museum Alkmaar, de Openbare Bibliotheek, het centrum voor de Kunsten Artiance, theater- en filmhuis Provadja en poppodium Atlantis.

Er is veel aandacht besteed aan de vormgeving van de gebouwen aan het plein. De vrij toegankelijke publieksruimten zoals de entrees, het informatieplein van de bibliotheek, de winkel van het museum en het stadscfé met terras liggen direct aan het plein. De tentoonstellingsruimten en studio's zijn naar binnen gekeerd en vanaf buiten niet zichtbaar.

De zeven instellingen aan het plein vormen samen het culturele hart van Alkmaar en omgeving. Samen proberen ze om efficiënt en effectief te werken en zó een breed cultuuraanbod te presenteren. Om samenwerking vorm te geven en te stimuleren en is er een Overleg Activiteiten Cultuurplein. Het is de bedoeling dat het plein zal uitgroeien tot een bruisend cultureel hart. Het Stedelijk Museum Alkmaar speelt een belangrijk rol in het geheel omdat het zich bewust profileert als instrument voor stadpromotie. Ook zijn 'positionering van het gebouw en

de omgeving' en 'het ontwikkelingen van kinderactiviteiten op het plein' actiepunten uit het bedrijfsplan 2002-2006.

De situatie rondom het Canadaplein in Alkmaar was niet altijd zo ideaal. Vóór de creatie van het culturele hart was het plein een soort niemands-land, een tochtgat waar de wind en andere ongunstige elementen vrij spel hadden. Deze reputatie is niet zomaar verdwenen en het plein is dan ook nog niet 'af'.

In de wintermaanden maakt het plein nog vaak een wat sombere indruk. Binnen de muren van de instellingen vinden tal van activiteiten

plaats die van buitenaf niet zichtbaar zijn. Deze activiteiten trekken vooralsnog het 'eigen' publiek. De theater- en popprogrammeringen 's avonds trekt een ander publiek dan de Openbare Bibliotheek en het Stedelijk Museum Alkmaar overdag. Deelnemers aan de keramiek-, teken- of kindercursussen in het kunstencentrum Artiance gaan niet vanzelfsprekend ook naar het museum, een film in het filmhuis of een concert op het poppodium. Een kruisbestuiving van elkaars publiek is niet vanzelfsprekend. Ook omdat ieder instelling een ander bereik heeft. Theater de Vest trekt vooral bezoekers uit de regio, de bibliotheek is er voor de mensen om

*Canadaplein
maakt zich klaar
voor de zomer*

de hoek en het Stedelijk Museum Alkmaar heeft met tijdelijke tentoonstelling landelijke aantrekkingskracht. Een van de uitstekende faciliteiten waar het museum, de bibliotheek, het theater en Artiance gezamenlijk gebruik van maken. De Aula, met een capaciteit van 150 personen hangt tussen het Stedelijk Museum Alkmaar en Artiance in. Iedere instelling kan de zaal bereiken vanuit een eigen ingang en het gebruik van de zaal wordt door een medewerker van Artiance gecoördineerd.

Andere vormen van samenwerking worden langzaam maar zeker ontwikkeld. In Theater de Vest worden koffieconcerten georganiseerd waarbij het toegangskaartje ook recht geeft op een bezoek aan het museum. In de, gratis toegankelijke, foyer van het Stedelijk Museum Alkmaar worden de eindejaarsoptredens van

leerlingen van Artiance, optredens van muziekdocenten en boekpresentaties georganiseerd. Zo raken de bezoekers van de verschillende instellingen via binnenpleinactiviteiten bekend met de 'andere' instelling.

In de zomermaanden worden er, om het Canadaplein levendig te maken, tal van culturele activiteiten buiten georganiseerd. De programmering kenmerkt zich door kwaliteit en diversiteit, bijna alle kunstdisciplines krijgen aandacht. Met deze programmering wordt er nieuw publiek geworven voor het reguliere aanbod van de culturele instellingen.

De zomer van 2002 was succesvol met gemiddeld ca. 800 bezoekers per dag bij activiteiten op het plein. Een concert van Mathilde Santing trekt daarbij een ander en groter publiek dan een dolfijnenshow voor kinderen.

De Provincie Noord-Holland en de Gemeente Alkmaar gaven in 2002 beide een stimuleringsubsidie van € 70.790,- voor de 'zomer op het plein'. Vanwege het succes hiervan is er in 2003 opnieuw subsidie ter beschikking gesteld door de Provincie. De Gemeente Alkmaar heeft bedragen gereserveerd voor activiteiten in de meerjarenbegroting.

Het Canadaplein is nog niet hét bruisende hart van Noord-Holland maar de bloedgroepen van de instellingen naderen elkaar. Ook zijn er nog volop ideeën en wensen om uit te voeren. Zo zou de verkoop van Italiaans ijs en de vestiging van een galerie in een van de winkels aan één zijde van het plein een welkome aanvulling kunnen zijn.

Marina Raymakers, Museumconsulent Museaal & Historisch Perspectief Noord-Holland

Erfgoedcentrum Nieuw Land

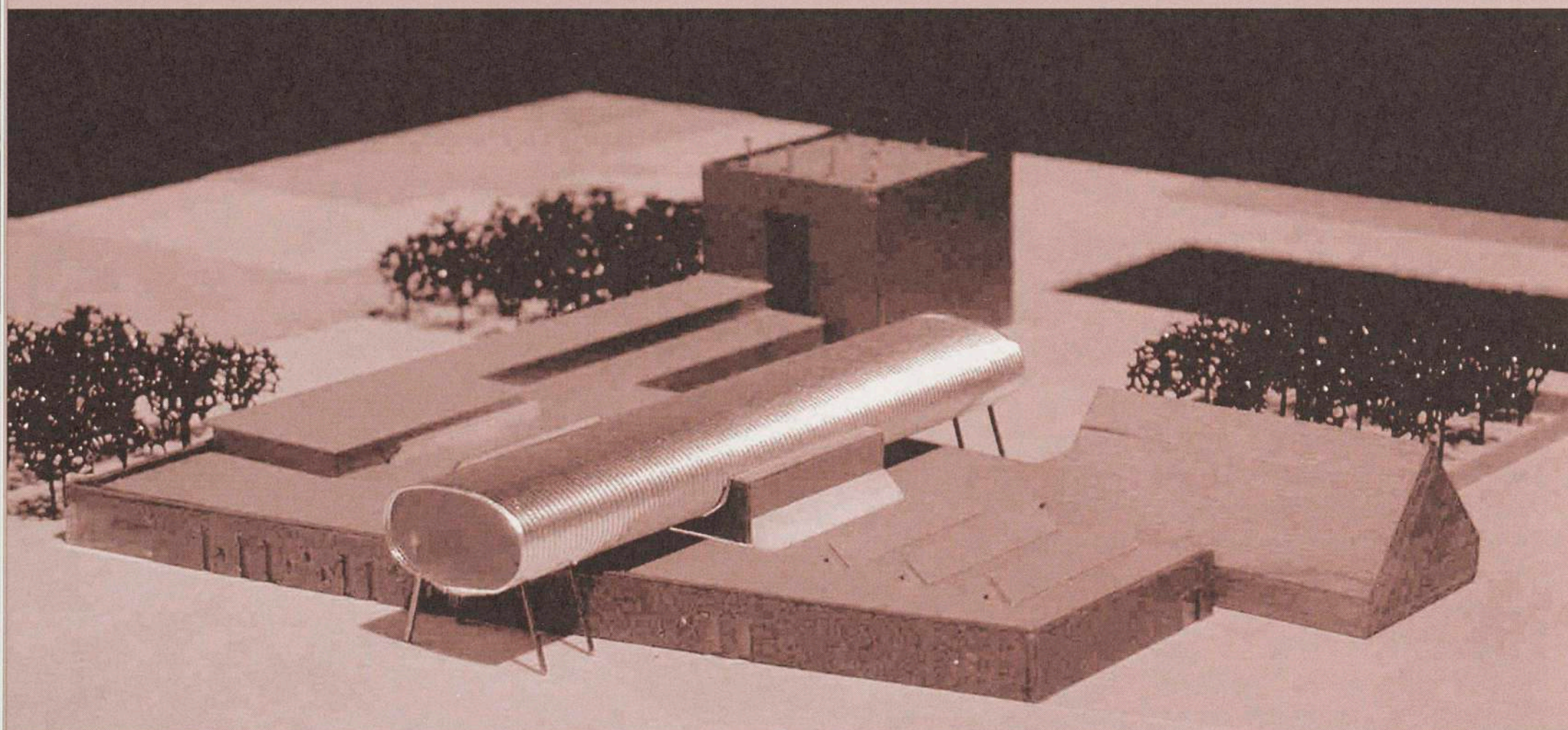
Enkele jaren geleden nam de Provincie Flevoland het initiatief voor intensivering van de samenwerking tussen een aantal erfgoedbeherende instellingen en archieven in de provincie. De samenwerking richtte zich in eerste instantie op de realisatie van een 'digitale catalogus' van de collecties van de deelnemers. Naast de zes Flevolandse Gemeentes waren

daar ook bij betrokken het Waterschap Zuiderzeeland, het Rijksarchief in Flevoland, het Nederlands Instituut voor Scheeps- en onderwater-Archeologie, de Samenwerkende Bibliotheken, Het Sociaal Historisch Centrum voor Flevoland en het Nieuw Land Poldermuseum. Het eerste resultaat van de samenwerking was de website Flevolandbovenwater.nl, die ruim een jaar geleden 'de lucht in ging'. Intussen is – naar aanleiding

van de ervaringen – de website geheel vernieuwd: zowel de vormgeving ervan (door Zicht Nieuwe Media uit Rotterdam) als de achterliggende database (door Deventlt te Bunschoten).

In het kielzog van deze digitale samenwerking werd het idee uitgewerkt om de collecties van de deelnemers ook fysiek onder één dak te brengen. In verschillende provincies

De schets-maquette voor Erfgoedcentrum Nieuw Land
Architect: Atelier Pro

werkten de archieven al samen aan de totstandkoming van een Regionaal Historisch Centrum maar bij het Flevolandse initiatief zijn ook twee private stichtingen betrokken. Het Erfgoedcentrum Nieuw Land wordt de huisvesting van archieven en collecties van vier Flevolandse Gemeentes (Lelystad, Dronten, Urk en Zeewolde), het Waterschap Zuiderzeeland, het Rijksarchief Flevoland, het Sociaal Historisch Centrum voor Flevoland, Nieuw Land Poldermuseum en het Provinciaal Archeologisch Depot. Uiteindelijk zal de samenwerking worden vormgegeven als een zogenaamd 'openbaar lichaam', een organisatievorm waarin naast de publiekstaken ook de wettelijke overheidstaken, zoals archiefbeheer, kunnen worden uitgevoerd. De partners financieren de projecten gezamenlijk, waarbij de provincie Flevoland het belangrijkste aandeel levert.

Onlangs kreeg architectenbureau Atelier Pro uit Den Haag de opdracht

het architectonisch ontwerp voor Erfgoedcentrum Nieuw Land – zoals het nieuwe centrum wordt genoemd – te maken. Hun voorstel was gekozen uit een ontwerpopdracht die in november aan vier architecten werd gegeven. Het centrum wordt niet alleen een 'opbergplaats' voor archieven en collecties maar ook een 'cultureel warenhuis' met exposities, presentaties, evenementen, een bibliotheek en studiezalen, één of twee restaurants en een erfgoedwinkel. De initiatiefnemers verwachten ten minste veertigduizend bezoekers per jaar en vijf jaar na de opening rond de zeventigduizend.

Het Erfgoedcentrum Nieuw Land wordt gevestigd aan de Lelystadse kust omdat ook het Nieuw Land Poldermuseum, één van de partners, daar al gevestigd is. Een andere belangrijke reden voor de locatiekeuze is de aanwezigheid van de BataviaWerf en Batavia Stad outlet shopping. Jaarlijks komen er zo'n anderhalf miljoen mensen een bezoek brengen

en de komende jaren zal dat aantal nog gaan groeien. De plek kan daarom nu al met recht een toeristische 'hot spot' worden genoemd.

Batavia Stad outlet shopping werkt aan forse uitbreidingsplannen en dit jaar komt ook de vloot van veertig bruine schepen van de Hanzestad Compagnie naar de nabij gelegen Batavia Haven. Tenslotte gaat de Gemeente Lelystad binnenkort plannen presenteren voor een omvangrijke investering in het gebied, die zal leiden tot een veel meer op een groot publiek gerichte stedenbouwkundige indeling.

Kors de Waard, projectleider presentaties

www.flevolandbovenwater.nl

Gemeentemuseum Elburg en Streekarchivariaat Noord-Veluwe

Zowel het gemeentemuseum als het streekarchivariaat maken deel uit van de ambtelijke organisatie van de gemeente Elburg. Het streekarchivariaat ressorteert onder de afdeling welzijn en onderwijs, waar de poot cultuur onder valt. Een ander cultuuraspect is het gemeentemuseum dat rechtstreeks als een soort stafafdeling onder de gemeentesecretaris staat. Het streekarchivariaat kent vanwege de bovenlokale werking (vijf gemeenten) een archiefcommissie met vertegenwoordigers vanuit de deelnemende gemeenten en een externe deskundige. De bestuurscommissie gemeentemuseum bestaat uit raadsleden, burgemeester en gemeentesecretaris en drie externe (museum) deskundigen.

Waarop hebben beide organisatie elkaar gevonden?

Aangezien het gemeentemuseum in essentie een historisch museum is, ligt een relatie met het oud archief

voor de hand. Het archief is ondersteunend waar het gaat om kennis over de verwerving van voorwerpen en de geschiedenis van stad en gebouwen, maar bijvoorbeeld ook op het raakvlak archeologie.

In 1995 is gezamenlijk een tentoonstelling over vijftig jaar bevrijding samengesteld: een successtory, zeker omdat het een rondreizende expositie betrof. Mede als gevolg hiervan ontstond een goede band tussen conservator/directeur en streekarchivaris. Hierbij werden afspraken gemaakt over collectiebeleid, waarbij bibliotheek en fotocollectie moeilijke items bleven.

Waarom nu een verder gaande samenwerking? De oorzaak hiervan is een toevallige gebeurtenis. Bij het vertrek van de vorige conservator in 2000 werd op bestuurlijk niveau nagedacht over ambities en mogelijke oplossingen in een aantal praktische zaken. Tevens speelden op dat moment ontwikkelingen als uitbreiding en nieuwe formatie bij het streekarchivariaat een rol.

Uiteindelijk, mede op advies van

de vertrekkende conservator, werd de streekarchivaris gevraagd tevens de functie van conservator op zich te nemen.

Sinds twee jaar is hierdoor een geheel nieuwe situatie ontstaan. Over de effecten hiervan valt veel te vertellen. Inmiddels heeft het museum het certificaat Geregistreerd Museum ontvangen en zit het midden in een totale herinrichting. Doelsituatie is een goed geoutilleerd museum dat voldoet aan de eisen van de tijd, zowel in beheersmatige zin als in de publieksactiviteiten. Wat betreft de organisatiestructuur is de wens is duidelijk aanwezig om zowel museum als archief op één ambtelijke plek onder te brengen, waardoor een nog nauwere samenwerking en integratie van deskundigheden op vele terreinen mogelijk is.

Peter van Beek, v/h streekarchivaris Noord-Veluwe en conservator Gemeentemuseum Elburg, thans Gemeentearchivaris van Ede; de beschreven situatie dateert van eind 2001.

Een Regionaal Historisch Centrum in Zutphen

De geschiedenis bestaat uit golfbewegingen, wordt vaak gezegd. Of, extremer nog, 'l'histoire se repète'. Daar valt heel wat op af te dingen, maar als je de Zutphense plannen voor een regionaal historisch centrum ziet, zou je er bijna in gaan geloven. Ooit, in een nog niet eens zo heel grijs verleden, vormden het Stedelijk Museum Zutphen en het Stadsarchief Zutphen één organisatie. In de jaren '70 werd het beter geacht de organisatie te splitsen in een museum en een archief. Nu staan we op het punt die splitsing weer ongedaan te maken.

Dit betekent natuurlijk niet dat we weer terug willen naar de situatie van 30, 40 jaar geleden. Geheel volgens de laatste inzichten rond het presenteren van historisch erfgoed, willen we met het RHC een vernieuwende, laagdrempelige en professionele organisatie neerzetten. Een organisatie die zijn maatschappelijke

relevantie doorlopend aantoonst door middel van projecten, tentoonstellingen en publicaties in allerlei vormen, die direct aansluiten bij de belangstelling van een breed publiek. De vernieuwing zoeken we in de samenwerking tussen de verschillende (erfgoed)disciplines die binnen de RHC-organisatie - maar ook daarbuiten - beschikbaar is. Kruisbestuiving tussen archivariissen, conservatoren, vormgevers, educatie-, communicatie- en andere specialisten kan leiden tot aansprekende, nieuwe verhalen. En juist het verhalende aspect zal een belangrijke rol spelen in de presentaties van het RHC.

De professionalisering van de organisatie zoeken we in de vorming van professionele teams, die organisatiebreed inzetbaar zijn. Zo zal het te vormen team Collectiebeheer zowel de archiefcollectie als de museumcollectie gaan beheren. Professionalisering zoeken we ook in de richting van automatisering. Niet alleen zal de collectieregistratie opnieuw ingericht en samengevoegd worden,

maar ook in de bedrijfsvoering zal automatisering een belangrijke rol gaan spelen, met applicaties als bijvoorbeeld MS-Project. Tenslotte zal een nieuwe website een belangrijke rol gaan spelen in onze dienstverlening aan en communicatie met het publiek.

Naast deze reorganisatieplannen loopt momenteel een huisvestingsonderzoek dat in opdracht van het college van B&W wordt uitgevoerd. Bekeken wordt daarin of, en zo ja, op welke manier de nieuwe organisatie op één centrale plaats gehuisvest kan worden. De Openbare bibliotheek Zutphen heeft serieuze belangstelling voor deelname in een dergelijke huisvesting, niet alleen vanwege de extra ruimte die daarbij beschikbaar zou komen, maar vooral ook met het oog verbetering van de dienstverlening die bij samenwerking binnen het RHC-concept gerealiseerd kan worden

Ruud Hendriks, Regionaal Historisch Centrum Zutphen

Museum Zutphen in dialoog met stad

In een onzer verslaggevers

UTPHEN - Het Stedelijk Museum van Zutphen gaat actief aan de slag om in contact te komen met de burgers van Zutphen. 'We willen geen kunsttempel zijn voor een kleine elite maar ons ten dienste stellen van een zo groot mogelijk deel van de bevolking.'

at zegt directeur Ruud Hendriks van de Stedelijk Musea en het Stadsarchief. Het museum wil de dialoog met de stad aangaan, weten wat er onder de mensen leeft.

Hendriks grijpt het 100-jarig bestaan aan om daar een begin

mee te maken. Een van de activiteiten is het Vertelfestival 'Nu maak je geschiedenis', dat 18 juni wordt gehouden. Bekende en onbekende Zutphenaren kunnen dan hun verhaal vertellen aan presentatrice Marlies Claasen.

ALLE LEEFTIJDEN

Hendriks stelt zich voor dat Zutphenaren van alle leeftijden daaraan meedoen. 'Het gaat erom hoe mensen van jong en oud de geschiedenis van de stad ervaren. Mijn dochttertje van negen hoor je al over vroeger praten.'

Wie mee wil doen wordt gevraagd zijn voor hem of haar be-

langrijke herinneringen op een A-viertje te zetten. Hendriks: 'Wij selecteren op 'mooie verhalen' en op verhalen die iets over de stad vertellen.'

'Bijvoorbeeld 'Ik heb vroeger nog in het IJsselzwembad gezwommen' of 'ik heb in de buurt van het station gewoond. Er is geen huis meer over van wat er toen stond.'

'Maar ook verhalen over de wederopbouw, of het verhaal van mensen die hier als punker in een kraakpand hebben gewoond of hier de hippietijd hebben meegemaakt, zijn welkom', noemt Hendriks een paar voorbeelden.

Hij gaat de verhalen ook gebrui-

ken voor het jubileumboek 'Nu maak je geschiedenis', dat begin juli gereed moet zijn. Dit wordt gecombineerd met oud en nieuw beeldmateriaal. 'We hebben een behoorlijke collectie oude foto's. Het moet een sfeerboek worden over de stad en de mensen.'

Het boek wordt 4 juli gepresenteerd. Dat is de datum dat het 100-jarig bestaan officieel wordt gevierd.

Wie aan deze presentaties wil meewerken, kan zijn of haar bijdrage sturen naar het Stedelijk Museum, Postbus 4131, 7200 BC in Zutphen, ter attentie van J. van Lent.

raijmakers & hofmeester

adviseurs in cultuur

U zoekt steun bij de eigen visieontwikkeling.

U wilt die vertalen in heldere beleidsdoelstellingen.

Uw museum gaat van koers veranderen, professionaliseren.

U wilt uw interne organisatie daarop afstemmen.

Wat visie is, moet dagelijkse praktijk worden, gedragen door de medewerkers en zichtbaar voor de buitenwereld.

*Raijmakers & Hofmeester
onderzoekt en adviseert over beleid,
strategie en organisatie.*

adres Prinses Marijkelaan 2
3583 XA Utrecht

telefoon 030 25 15 907

fax 030 25 18 914

e-mail rhadvies@worldonline.nl

SPECIALISTEN

MET VISIE EN OVERZICHT

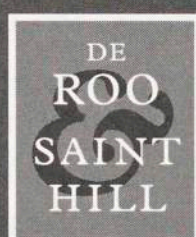

conceptontwikkeling ■ onderzoek en storyline
tentoonstellingsontwerp ■ architectonisch ontwerp
grafische vormgeving ■ beeldonderzoek
tekstproductie ■ cultuureducatie
AV- en multimedia ■ websites
PR en voorlichting ■ uitvoeringsmanagement

050 363 68 02

WWW.MUSEUMZAKEN.NL

*Voor restauratie en
opmerkelijk fraaie
kopieën van
schilderijlijsten in
alle stijlen. Tevens
gespecialiseerd in
meubelrestauraties.*

LIJSTENMAKERS & RESTAURATOREN

Nieuw adres: Zijlweg 328 | 2015 CP Haarlem
Telefoon 023 527 60 15 | Telefax 023 527 01 93

MAATMEUBILAIR
EN VITRINEBOUW
VOOR MUSEA

FRIES MUSEUM - LEEUWARDEN

KWADRANT
INTERIEURBOUW

STAVANGERWEG 16, 9723 JC GRONINGEN
TEL.: 050 - 36 84 480, FAX.: 050 - 36 84 499
INTERNET: www.kwadrant.com

Vier afzonderlijke Amelandse musea, één gezamenlijke directeur

Waar blijft de eigen identiteit?

Door Joop de Jong,
directeur Amelandse
musea

Enige jaren geleden is op Ameland een verregaande vorm van samenwerking tussen de vier op het eiland aanwezige musea tot stand gebracht. Alle vier de musea hebben dezelfde directeur, maar behielden hun eigen identiteit. De huidige directeur was zeer nauw betrokken bij het proces dat voorafging aan bijzondere samenwerkingsvorm. Hoe kijkt hij hierop terug en wat brengt de toekomst?

Waar kan samenwerking van kleine en middelgrote musea toe leiden?

Steeds vaker worden kleinere en middelgrote musea geconfronteerd met het begrip samenwerking. Zijn het niet de besturen of directies die dit item introduceren, dan is het wel een gemeente of provincie die met dit onderwerp naar voren komt. Bij elke introductie lijkt het een aardschok binnen de betreffende musea teweeg te brengen, een voorbode van de ondergang!

Op zich niet onbegrijpelijk, veel kleinere maar ook veel middelgrote musea zijn ontstaan uit door idealisme gedreven mensen die maar één doel voor ogen hadden; namelijk het oprichten van een eigen museum, met een eigen collectie en een eigen presentatie. Kortom, hún museum. Voeg daarbij het feit dat collectiebeheerders veelal introverte mensen zijn, dan is de weerstand niet zo vreemd. De vraag of je überhaupt moet samenwerken is zeker gerechtvaardigd. Samenwerking op zich kan nooit een doel zijn, er moet een duidelijke meerwaarde uit voortvloeien.

Reddingsmuseum
'Abraham Fock'

Ook op Ameland, waar vier musea inmiddels alweer acht jaar een verregaande vorm van samenwerking kennen, bestond aanvankelijk een gezonde dosis weerstand. De

Cultuur-Historischmuseum 'Sorgdrager'

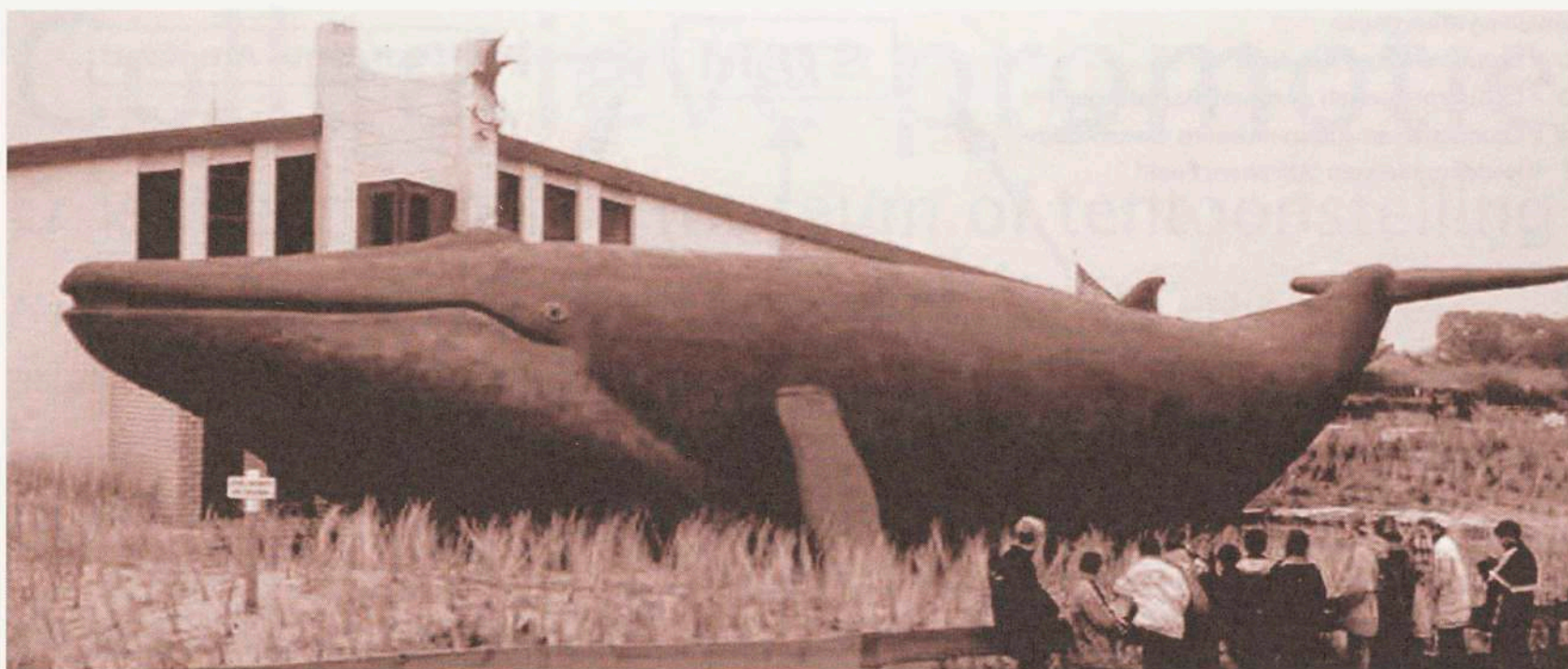
identiteit van de verschillende musea zou verloren kunnen gaan evenals de inbreng van de bestaande besturen en het personeel.

Samenwerking tegenover zelfstandigheid

Als eerste stap moet je een analyse maken van de overwegingen waarom je tot samenwerking wilt komen en wie daarbij je partner zou kunnen zijn. Zijn het je zwakke punten of leemten die je wilt aanvullen, of zijn het juist je sterke punten die je wilt uitbuiten. Moet het een gelijk geaard museum zijn, met dezelfde 'bloedgroep', of zoek je een partner met een totaal andere collectie en presentatie. Moet je van gelijke grote zijn, of zoek je een museum wat kleiner, of juist groter van opzet is als de jouwe. Zoek je een partner in je eigen gemeente, streek of provincie of is het de samenwerking met een buitenlands museum wat je ambieert. Allemaal overwegingen die meetellen in je beoordeling.

Vanaf 1990 opereerden op Ameland vier zelfstandige musea. Het Natuurcentrum, met een jaarlijks bezoek van ruim 40.000 mensen, het cultuurhistorisch museum "Sorgdrager", het reddingsmuseum "Abraham Fock" en het landbouw juttersmuseum "Swartwoude". De laatste drie musea trokken elk zo'n 20.000 mensen op jaarbasis. De musea waren voor ongeveer 65% van hun budget selfsupporting, de overige 35% werd bijgedragen door de gemeente. De samenwerking die met deze musea tot

Natuurcentrum
Ameland

stand is gebracht had duidelijk een tweeledige achtergrond. Enerzijds was er de behoefte tot verdere professionalisering, wat door de drie kleinere musea op eigen kracht niet bereikt kon worden, anderzijds was er het gevoel dat de musea elkaar aan konden vullen waardoor er een meerwaarde voor alle betrokkenen zou ontstaan. De ontwikkeling van de educatieve activiteiten, die voor een groot deel in het verlengde van de musea plaatsvinden speelden daarbij een belangrijke rol.

De uitwisseling van personeel, de gezamenlijke promotie, gezamenlijke inkoop, afstemming van openingstijden, het voeren van één administratie enzovoort waren belangrijke praktische argumenten. Bovendien waren alle partijen van mening dat het tot dan toe afzonderlijk gevoerde beleid beter op elkaar afgestemd moest worden. Het feit dat je daarbij zowel letterlijk als figuurlijk op een eiland zit heeft daar positief aan bijgedragen.

Bij de discussie en onderhandeling over de samenwerkingsvorm speelt de eigen identiteit een doorslaggevende rol, niemand is bereid hieraan concessies te doen. Een ieder beschouwt zijn of haar museum tot het meest unieke en bijzondere van de wereld. Een buitenstaander mee laten praten en denken over jouw museum is in onze bedrijfstak nou niet direct een vanzelfsprekendheid.

Op Ameland spitste de problematiek zich dan ook toe op de wijze waarop je de eigen identiteit zowel bestuurlijk als inhoudelijk veilig kon stellen. Daarvoor is een organisatie-model ontwikkeld waar alle partijen een bepaalde mate van zelfstandigheid in hebben. Er werd een nieuwe stichting Amelandse Musea (STAM) opgericht met als doel de musea op facilitair gebied (personeel, financiën, gebouwen) te ondersteunen. De oorspronkelijke museumbesturen kregen een meer inhoudelijk bepalend karakter terwijl de nieuw opgerichte stichting zich ging bezig houden met de museumexploitatie en alles wat daarbij annex is.

Vervolgens werd bij de introductie een proefperiode afgesproken voor de duur van vijf jaar. In het derde jaar moesten de betrokkenen aangeven of de samenwerking gecontinueerd zou worden. Een lastige constructie die het wantrouwen moest wegnemen maar die achteraf gezien niet nodig bleek te zijn. Al na het eerste jaar bleek

dat de gezamenlijke aanpak succesvol verliep. Per 1 januari 2000, is aan de samenwerking een formele en definitieve status verstrekt.

Eerste proeve van bekwaamheid

Na de samenvoeging moest in het eerste jaar meteen al een proeve van bekwaamheid worden afgelegd. De musea in Friesland moesten geregistreerd worden. Door een gezamenlijke inspanning kon de benodigde expertise aangevraagd worden en werd een nieuw beleidsplan gesmeed. De registratie van de collecties werd nagelopen en op uniforme wijze via de computer verwerkt. Tevens werd er een collectieplan opgesteld. Een deel van de gestelde voorwaarden kon alleen worden bereikt door gezamenlijke inspanning. Het was dan ook een enorme genoegdoening en stimulans dat de Amelandse musea meteen de eerste ronde voldeden aan de kwaliteitseisen voor opname in het Nederlands Museumregister.

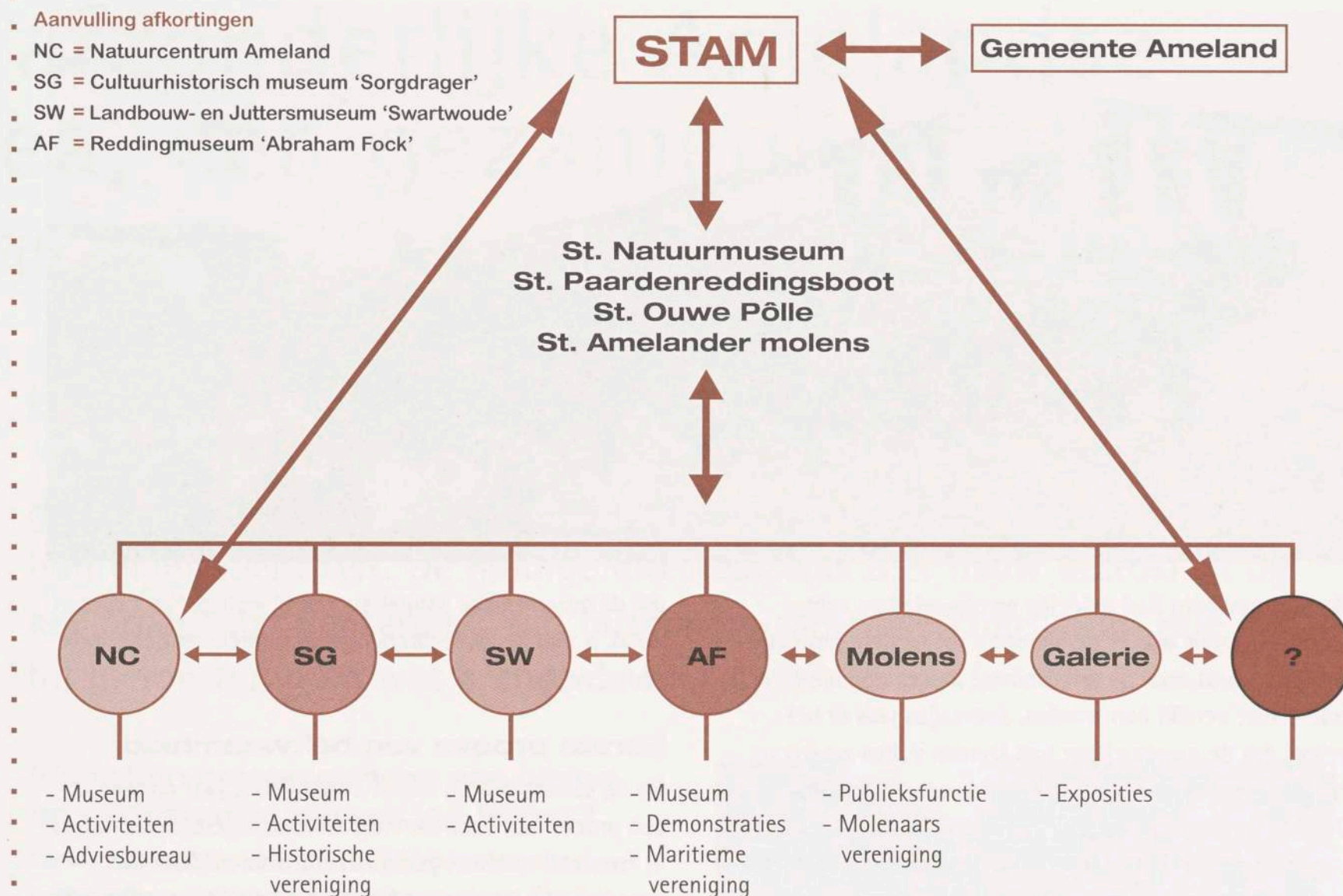
Na een eerste evaluatie blijken de praktische voordelen met betrekking tot personeel, collectiebeheer, promotie, marketing, educatie, depotbeheer groter dan aanvankelijk gedacht. Er kan efficiënter worden gewerkt en de mogelijkheden ten aanzien van uitbreiding van de collectie en vernieuwing van de expositie zijn groter dan voorheen. De musea hebben zich in een vrij korte periode inhoudelijk versterkt waardoor de uitstraling is toegenomen. De bezoekersaantallen zijn gestegen naar 167.500 mensen op jaarbasis, waarbij met name de enorme stijging van

Landbouw-
Juttersmuseum
'Swartwoude'

Aanvulling afkortingen

- NC = Natuurcentrum Ameland
- SG = Cultuurhistorisch museum 'Sorgdrager'
- SW = Landbouw- en Juttersmuseum 'Swartwoude'
- AF = Reddingmuseum 'Abraham Fock'

- geïntegreerde natuur- en cultuur activiteiten opvalt.
- Financieel gezien is de selfsupporting gestegen van 65% naar 70%.

- Samenwerking zal altijd een meerwaarde moeten opleveren. Zonder pluspunten zal er geen draagvlak zijn.
- De toegevoegde waarde is echter voor elk museum verschillend.

- De positieve ontwikkelingen op Ameland hebben er toe geleid dat de museale organisatie heeft besloten haar reikwijdte uit te breiden. Inmiddels zijn een tweetal molens onder de paraplu van de STAM gebracht evenals de exploitatie van een eendenkooi en de expositie in een klein monumentaal pand. Daarbij moet uitdrukkelijk gesteld worden dat de museale uitgangspunten gehandhaafd blijven. Wel komt de nadruk steeds meer op de publiekstaak te liggen.

Discussies over de toekomst

- Op dit moment wordt er bestuurlijk een discussie gevoerd over het toekomstperspectief. Tot hoever wil je, maar bovenal tot hoever kun je verdere samenwerkingsvormen dragen. De huidige succesformule mag niet leiden tot het verliezen van realiteitszin.
- Bij een proces waar samenwerking leidt tot schaalvergroting zal er eens een keerpunt zijn. Wanneer worden je uitgangspunten en je oorspronkelijke doelstellingen gefrustreerd? Waar ligt de grens?

- Tot op heden leeft op Ameland het gevoel dat die grens nog niet bereikt is. Wel zijn we ons bewust dat we daarbij sterk afhankelijk zijn van secundaire factoren. Het toerisme, de welvaart en economische ontwikkelingen geven ons bestaansrecht. Uitgangspunten die natuurlijk

niet alleen voor de museale wereld van toepassing zijn. Als we deze laatste factoren buiten beschouwing laten, blijven we erg optimistisch over verre gaande vormen van samenwerking. Vormen die zich niet hoeven te beperken tot alleen de musea. Wel zullen de partners in een vergelijkbare organisatiestructuur moeten passen waarbij het behoud van de eigen identiteit van wezenlijk belang is. Voor veel kleine en middelgrote musea lijkt samenwerking bij te kunnen dragen aan oplossingen van knelpunten in de exploitatie. Musea moeten daarbij het lef hebben om ook eens over de eigen schutting heen te kijken!

Collectieve promotie

Er is meer dan één museum of tentoonstelling

Het is een onderwerp dat leeft: samenwerken op het gebied van promotie. Bewijs hiervan zijn de rondetafelgesprekken die de Nederlandse Museumvereniging hierover organiseerde samen met het afsluitende symposium over 'Imago en Zelfbeeld' op 19 mei 2003.

Van klein tot grootschalig

Overal in Nederland komen samenwerkingsprojecten tot stand die zich richten op het promoten van één of meerdere musea. Het achterliggende doel: het binnenhalen van meer bezoekers en vergroten van de naamsbekendheid. Soms gaat het om een simpele vorm: een bezoeker van een museum krijgt een kortingsbon voor een nabijgelegen museum of op de achterkant van de eigen folder wordt verwezen naar andere instellingen in de buurt. Ook de themajaren die worden georganiseerd zijn een dankbaar aanknopingspunt voor uitgebreidere vormen van collectieve promotie. Zo zorgde het VOC-jaar voor talloze activiteiten die veelal gebundeld – via websites en folders – werden aangeboden. Dit jaar staat in het teken van 'Het jaar van de boerderij' en weer worden samenwerkingsverbanden tussen verenigingen en musea gecreëerd om zo veel mogelijk bezoekers te

bereiken. Veelal is hierbij de regio of provincie het uitgangspunt. Grootschalig wordt het aangepakt door de Stichting Museumjaarkaart, nu gefuseerd met de Nederlandse Museumvereniging. Al jaren promoten zij het museumaanbod in Nederland.

De voorbeelden van gezamenlijke promotie zijn overal te vinden. Dit artikel geeft een aantal voorbeelden: acties op landelijk niveau, het museumlandschap rond Groesbeek, tuinen en huizen in Gelderland, geheimen in Drenthe en de Noord-Hollandse Top van de Kop. Wie om zich heen kijkt komt nog veel meer inspiratie tegen.

Collectieve promotie

Er is meer dan één museum of tentoonstelling

Stichting Museumjaarkaart

Landelijke collectieve promotie musea

Reeds samenwonend en nu ook ouderwets getrouwd: sinds 1 januari 2003 is de fusie van de Stichting Museumjaarkaart met de Nederlandse Museumvereniging een feit. De ultieme samenwerking tussen twee koepels. Maar wat houdt die samenwerking precies in? Vrijwel alle werkzaamheden van de voormalige SMJK de NMV zijn complementair. De activiteiten van de NMV richten zich vooral op het museumveld, terwijl de SMJK met name het vizier naar buiten richtte met bijvoorbeeld het Museumweekend, de marketing voor de kaart en promotiecampagnes voor de musea. Precies op dit punt, de collectieve promotie, gaan de NMV en de voormalige SMJK intensief samenwerken. In dat licht is het aardig eens op een rij te zetten wat in het nabije verleden (2000 t/m 2002) allemaal aan collectieve museale promotie te zien en te horen is geweest. Met dank aan Rabobank, NS en de Sponsor-Bingo Loterij.

Op de radio

Door de Rabobank gefinancierde radiospots over de 50% museumkorting met Europas op onder andere alle regionale zenders, Sky Radio, Radio 1, 2, en 3, Noordzee FM en Radio 10 FM. Waren dit in 2000 nog 'generieke' spotjes die museumbezoek in het algemeen aanprezen, in 2001 kwamen er nieuwe spotjes, waarin specifieke musea bij naam genoemd werden. In 2002 kwamen weer andere musea aan de beurt in radiospotjes die aansloten bij de 'papiercampagne' waarin 10 musea figureerden. De spotjes waren telkens in blokken van een paar maanden verspreid over het jaar intensief op de radio te beluisteren.

Bij de MCDrives en op stations

De Rabobank plaatste in 2000 grote affiches in abri's bij alle MCDrives met musea als onderwerp. De NS deed hetzelfde in 2001 en 2002, maar dan op

- veel meer plaatsen in het land en ook op de stations en in de treinen.

• In huis-aan-huisbladen

- In lente, zomer en herfst 2001 werd een groot deel der huis-aan-huisbladen – oplage ruim 4 miljoen – opgesierd met een mooi redactioneel verhaal met foto's over musea. En dat je er met de Rabo-Europas 50% korting krijgt. Per keer was het een nieuw verhaal, gericht op ouderen, gezinnen en jongeren.

• Via de huisorganen NS en Rabobank

- 'U', het blad van de Rabobank voor ± 2,5 'betere' klanten, besteedde in 2000 en 2001 regelmatig aandacht aan musea en exposities. 'En passant/Spoorslags', later 'Spoor' van NS doet hetzelfde, al gebiedt de eerlijkheid te zeggen dat ze dat ook al deden vóór de samenwerking, alleen wat minder frequent.

• Op televisie

• TROS

- Via de Rabobank was er in 2000 en 2001 een samenwerking met de TROS, dat zich uitte in museale items en specials in Tros 'Wegwezen', later 'Uitkompas' op de zondagochtenden. Heel veel musea passeerden hier de revue, was het niet als museum van de week dan wel als tip. We hebben ook nog een seizoen in Triviant gezeten met culturele vragen door museummedewerkers op lokatie.

• AVRO

- In 2001 kwam het goede nieuws dat we beneficiënt van de SponsorBingo Loterij waren geworden. Met drie jaar lang een jaarlijkse bijdrage van f 5 miljoen konden we plotseling allerlei mooie promotionele dromen waarmaken.

Eén daarvan was een TV-programma over musea. Dat werd 'Museumgasten': twee bekende Nederlanders bezoeken een museum en geven hun oordeel. In 2002 zijn 26 afleveringen gemaakt; voor 2003 komen er weer 26. Het resultaat is vaak verrassend leuk. De AVRO heeft bovendien, enthousiast geworden, zelf 'Museumbende' gemaakt, een heel spannend en grappig museum-programma voor kinderen dat elke zaterdagochtend wordt uitgezonden.

Op het internet: www.museum.nl

We konden nog een wens waarmaken: een heldere, complete en actuele website over musea. Ook dit is – met museum.nl – gelukt dankzij de SponsorBingo Loterij. Alle Nederlandse musea staan op de site met hun meest recente tentoonstellingen.

Lokaal niveau: stimuleringsbijdrage lokale samenwerking

De Rabobank heeft een apart potje voor lokale samenwerkingsprojecten tussen musea en banken. Sinds de start in 2000 hebben ruim 100 musea en lokale banken hieruit een stimuleringsbijdrage ontvangen van € 2.269 (f 5.000). In 'Museumlink', een gezamenlijke uitgave van Rabobank en SMJK, wordt hierover van tijd tot tijd bericht. Met name voor kleinere musea is deze stimuleringsbijdrage een aardige opsteker.

Jaarlijkse traditie: Nationaal Museumweekend

En last but not least organiseert de SMJK sinds begin jaren '80 het Nationaal Museumweekend. Uiteraard gaat dit gewoon door onder de vlag van de NMV. In 2003 met het thema 'Verzamelen' en een cadeauboekje over verzamelaarshuizen die museum zijn geworden.

Wat was Tjimon Visser?

Antwoord A: Zuiderzeevervisser.
Antwoord B: zetbaaskruidenier.
Antwoord C: fietsende kaasboer.

Het verhaal over Tjimon (1884) is nog niet op zijn eentje opgenomen in de Nederlandse literatuur. Het is een verhaal dat de Nederlandse literatuur van de 19e eeuw tot nu toe heeft ontzien. Het is een verhaal dat de Nederlandse literatuur van de 19e eeuw tot nu toe heeft ontzien. Het is een verhaal dat de Nederlandse literatuur van de 19e eeuw tot nu toe heeft ontzien.

Collectieve promotie in de vorm van een quiz, verschenen in Metro

- Stoffering van wanden en plafonds, voor kussens, gordijnen, verduistering, spandoeken en ga zo maar door. In legio kwaliteiten. In alle kleuren van het spectrum, op alle locaties in binnen- en buitenland. Voor feesten en evenementen, tentoonstellingen en beurzen.
- Banieren onder andere van Drop-/Signpaper inclusief bedrukking
- Alle gewenste atelierwerkzaamheden
- Textielgroothandel
- Het brandwerend impregneren van textiel
- Full colour groot formaat bedrukking tot 5 meter breedte, naadloos

experts •
met optimale •
mogelijkheden •
en maximale •
ervaring •

TETOS BV

Tentoonstellingsstofferings
Sterrebaan 4, 3542 DK Utrecht
Tel. 030-2414122, Fax 030-2411724
E-mail info@tetos.nl
Website www.tetos.nl

Collectieve promotie

Er is meer dan één museum of tentoonstelling

Groesbeek Museumlandschap

Heden ten dage is samenwerking een 'hot item'. Overheden en subsidiënten willen dat culturele instellingen intensiever samenwerken of gaan samenwerken met bedrijven of andere instellingen. Vier jaar geleden was het in de musea in Groesbeek al het gesprek van de dag. In het voorjaar van 1999 is officieel het samenwerkingsinitiatief 'Groesbeek Museumlandschap' gestart.

De directeurs van de drie grote musea van Groesbeek in Gelderland namen midden jaren negentig het initiatief om intensiever samen te gaan werken met als doel de realisering van een cultureel-recreatief bestemmingsgebied. Het Afrika Museum in Berg en Dal, het Nationaal bevrijdingsmuseum 1944-1945 in Groesbeek en het Bijbels Openluchtmuseum in Heilig Landstichting vormen samen met de gemeente Groesbeek en de VVV Rijk van Nijmegen het project 'Groesbeek Museumlandschap'. Groesbeek Museumlandschap profileert zich als een gebied met een prachtig heuvellandschap waarin drie musea van formaat liggen. Een samenwerking die begon met een gezamenlijk zomerprogramma is nu uitgegroeid tot een kleine organisatie met een volle agenda die activiteiten onderneemt van de participatie in beurzen tot het organiseren van een gezamenlijke activiteit bij de opening van het zomerseizoen.

De organisatie

Groesbeek Museumlandschap bestaat uit een werkgroep en een stuurgroep. De werkgroep bestaat uit drie medewerkers van de musea, een vertegenwoordiger van de VVV, een vertegenwoordiger van de gemeente Groesbeek en een projectcoördinator. Deze projectcoördinator is belangeloos en objectief. Zij is aangesteld en gezeteld bij de gemeente. De werkgroep komt één maal per maand bijeen om de jaarlijks terugkerende projecten voor te bereiden en nieuwe initiatieven uit te werken.

De stuurgroep bestaat uit de wethouder die de portefeuille toerisme, recreatie en musea in beheer heeft en de drie directeurs van de musea. De projectcoördinator legt namens de werkgroep verantwoording af. De stuurgroep komt één maal per jaar bijeen. Zij evalueert het afgelopen jaar, bepaalt het beleid en wijst de speerpunten aan van het komende jaar voor de werkgroep.

Samenwerken versus concurreren

Direct vanaf de eerste gedachte over mogelijke samen-

werking, is gesproken over de relatie concurrentie versus collegiale samenwerking. Alle drie de musea ontvangen veel groepen in schoolverband en opereren op dat vlak mogelijk concurrerend. Het mag niet zo zijn dat samenwerking verlammend zou werken en de som der groepen in totaliteit zou verminderen. Besloten is dan ook allereerst onze gezamenlijke pijlen te richten op de dag- en verblijfstoeristen in Groesbeek en omgeving. Gedurende het seizoen zijn er in de nabije omgeving meer dan anderhalf miljoen toeristen. Middels effectieve samenwerking zou het percentage toeristen dat minimaal één van de drie musea bezoekt, moeten toenemen.

Eigen identiteit

Een steeds terugkerend element in de samenwerking is het 'behoud van de eigen identiteit'. Omdat de musea slechts op onderdelen met elkaar samenwerken is het behoud van de eigen identiteit, vooral het eigen imago, van belang. Bij de ontwikkeling van onder meer promotiemateriaal wordt daar zorgvuldig naar gekeken. Hierdoor kunnen de drie musea met elke een eigen achtergrond en beleid toch gezamenlijk naar buiten treden.

Echter een gezamenlijk naar buiten opereren, met één herkenbaar gezicht, heeft ook voordelen. Het product dat aangeboden wordt is drie keer zo groot. Dit werkt vooral positief in de benadering van verblijfsaccommodaties in de regio, als het er om gaat gezamenlijk de verblijfsrecreant naar de regio te trekken d.m.v kortingsregelingen en/of arrangementen. Ook als het gaat om het aantrekken van subsidies sta je samen sterker.

Kosten kunnen worden uitgespaard door gezamenlijk advertenties te plaatsen en als één geheel deel te nemen aan beurzen. Zo schrijft het Groesbeek Museumlandschap zich als één enkele deelnemer in tijdens de landelijke vakantiebeurs in Utrecht en profileert zich in de stand met drie afzonderlijke musea. Daarbij worden van elk museum medewerkers geleverd.

Renske Heisen,
projectcoördinator
Esther Lamers,
zakelijk directeur
Bijbels Openluchtmuseum

De koepel bij het Nationaal Bevrijdingsmuseum te Groesbeek. Dit museum is één van de drie partners in het samenwerkingsverband Museumlandschap Groesbeek.

Toekomst

- Na vier jaar samenwerken is het tijd om terug te kijken.
- Wat heeft het opgeleverd. De groep toeristen die in de regio verblijft is nog steeds talrijk en nog steeds is er een grote groep die niet één van de drie musea bezoekt. Echter de groep die de musea wel bezoekt, vergroot zich langzaam aan.
- De relatie tussen het toeristisch bedrijfsleven en de culturele instellingen is aanzienlijk verbeterd. We worden gezien als een volwaardige partner. Het is nu zelfs zo dat grote toeristische accommodatieaanbieders ons benaderen in plaats van andersom. De waarde van elkaar beter leren kennen moet niet onderschat worden. Op een paar vierkante kilometers zijn drie instellingen die te kampen hebben met veel dezelfde problematiek. We spreken elkaar nu

regelmatig, we kennen elkaar steeds beter, dus de lijnen zijn veel korter geworden. Met name deze waarde is van groot belang.

Voor 2003 zal marketing en promotie gericht op toeristen weer het speerpunt zijn. Activiteiten die eenmaal goed lopen blijven op de agenda staan voor het volgende jaar. Als het gaat om initiatieven waarbij de museale inhoud aan bod komt, moet in de communicatie duidelijk gemaakt worden dat de afzender drie (verschillende) musea betreft. Maar de intentie is uitgesproken om verder te gaan. Ook op educatief vlak kan er goed worden samengewerkt. Gezamenlijk werken aan een verbeterd vrijwilligersbeleid, of werken aan kwaliteitsverbetering, zijn aspecten waar we door samenwerking sterker zullen staan dan alleen.

Collectieve promotie

Er is meer dan één museum of tentoonstelling

Topstukken als bindend element?

Marina Raymakers,
museumconsulent
Museum & Historisch
Perspectief
Noord-Holland

- Ieder museum heeft een of meerdere topstukken in de collectie.
- Objecten die zich op een of andere manier onderscheiden van de rest van de collectie. De topstukken van 19 musea in de Kop van Noord-Holland stonden centraal in het samenwerkingsproject Top van de Kop (zie voor een uitgebreide omschrijving van het project Museumpeil 15, voorjaar 2001, p.15-17).

- Wat heeft de samenwerking rondom het project Top van de Kop concreet opgeleverd?

- TOP! Een presentatie van topstukken op 19 locaties. De presentaties in de musea bestaan uit zaalteksten met foto's geplaatst op een zuil bij het topstuk. Bij sommige objecten zijn er in de informatiezuil ook geluid- en videofragmenten te zien.
- TOP! Een catalogus waarin alle topstukken worden toegelicht en waarin drie thematische fietsroutes zijn opgenomen.
- TOP! Een waaier aan PR-middelen: folder, boekenleggers, ansichtkaarten, een serie affiches met aankondigingen van lezingen door 'kopstukken' en een website.
- TOP! Een cd-rom met een virtuele reis langs de topstukken met uitgebreide informatie over de musea, de topstukken en andere objecten, documenten, foto's, geluids- en videofragmenten.
- TOP! Een serie van 19 artikelen in Noord-Hollands Dagblad (met 8 verschillende regio-edities) in een oplage van ruim 150.000.
- TOP! Een serie van 8 lezingen door 'kopstukken' die een verhaal vertellen over een van de topstukken met daaraan gekoppeld verschillende radio interviews voorafgaand aan de lezing.

Is dit genoeg? Had het beter of anders gekund?

Uit de evaluatie van het project Top van de Kop is gebleken dat de meerderheid van de musea opnieuw wil deelnemen aan een gelijksoortig project. Vooral de extra publiciteit die het heeft opgeleverd wordt gewaardeerd. De musea merkten direct meer drukte in de twee weken nadat de artikelen in de regionale dagbladen waren verschenen.

Het belangrijkste kritiekpunt van de deelnemende musea is dat de omvang van het project en de effecten ervan niet evenredig zijn aan de (verwachte) resultaten. Er is veel inspanning geleverd, er was een lange voorbereidingstijd

(bijna 3 jaar) en er is veel geld uitgegeven (totaal budget van ruim € 140.000,00). Daarnaast is het effect op de bezoekersaantallen niet duidelijk en vallen de verkoopcijfers van catalogus en cd-rom tegen.

Het initiatief en de organisatie van het project Top van de Kop lag bij de museumconsulenten van Museaal & Historische Perspectief Noord-Holland. Zij spraken met de contactpersonen van de musea en organiseerden bijeenkomsten met de deelnemers. Gedurende de looptijd van het project bleek dat het aantal van 19 musea een te grote groep is om daadwerkelijk goed samen te kunnen werken. Het was organisatorisch lastig om de deelnemers van de 19 musea telkens bij elkaar te roepen. De musea hadden te weinig met elkaar gemeen en het was niet vanzelfsprekend dat de medewerkers van een agrarisch museum en een (kunst)historisch museum elkaar vonden onder de noemer van topstukken. Een van de vragen die het project opriep is: Kan een ondersteunende en adviserende organisatie als Museaal & Historisch Perspectief Noord-Holland projecten, waar musea voornamelijk uit PR-overwegingen aan deelnemen, initiëren en 'trekken'? Was het misschien beter geweest om een projectorganisatie vanuit de musea te vormen? Nu betrof de gezamenlijkheid vooral overleg tijdens de voorbereidingsfase, commitment en – gedeeltelijke – gezamenlijke financiering. De eigen financiële bijdrage van de deelnemende musea is overigens essentieel gebleken om de betrokkenheid bij het project te houden.

Een heikel punt was de vormgeving van de verschillende elementen van Top van de Kop, deze werd niet door alle deelnemers gewaardeerd. De opvallende kleurstelling (hardroze) van de informatiezuilen voor in de musea en het foldermateriaal was bedoeld om de aandacht te trekken en een 'hip' uiterlijk aan het geheel te geven. Herkenbaarheid was het credo van de vormgevers en de wens van de geldschieters. Dit is goed gelukt en verschillen van smaak zijn er nu eenmaal. Was het beter geweest om de vormgeving aan te passen aan de 55+ bezoeker? Is door de afwijkende vormgeving een nieuwe doelgroep bereikt? Was het beter geweest om de verleiding van PR-argumenten te weerstaan en in te spelen op het bezoekersprofiel van de musea? En wat zijn eigenlijk de overeenkomsten en verschillen in het bezoekersprofiel van de 19 musea? Over deze vragen is heel wat afgepraat en niet altijd was het mogelijk om op één lijn te komen. Ook over het bindende element van Top van de Kop is veel gediscussieerd. De voorwaarde voor de keuze van de objecten was dat ze kunsthistorische kwaliteiten hebben of historisch van grote waarde zijn. Omdat ieder museum een eigen topstuk heeft gekozen zijn ze zeer verschillend. Een schilderij (circa 1665) van Saenredam uit de collectie van het Stedelijk Museum Alkmaar, de motorreddingboot Twenthe (1942) van het Nationaal Reddingmuseum Dorus Rijkers in Den Helder, een lappendeken (1810) van Gemeentemuseum Het Sterkenhuis in Bergen en het Scheepskanon (1638) in het Maritiem- en Juttersmuseum in Oudeschild (Texel). Bij de keuze van de objecten is het begrip 'topstuk' relatief gebleken.

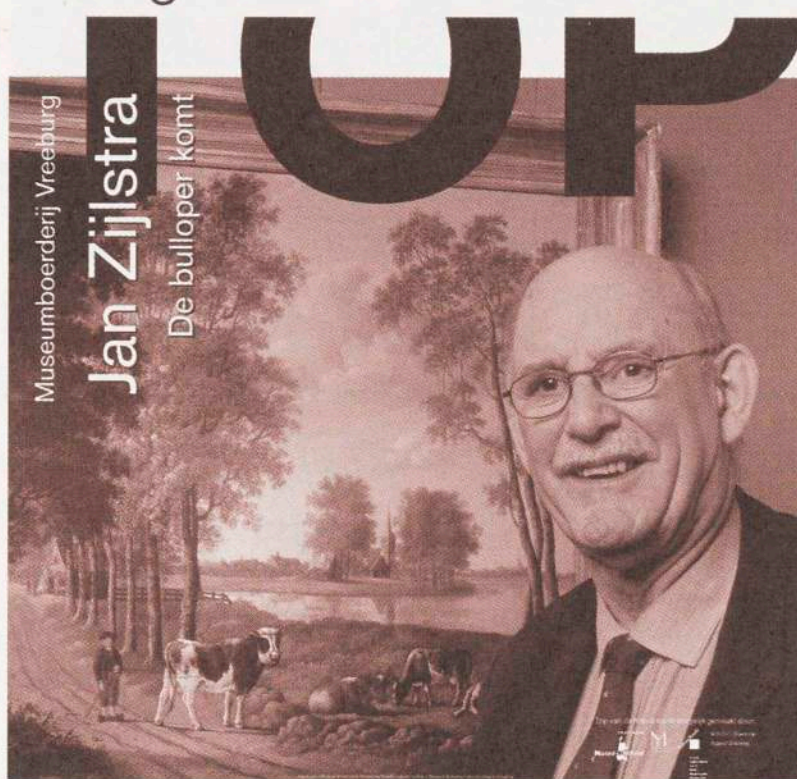
Sommige topstukken hadden een andere, speciale waarde voor het museum. Zo is het verhaal van de Ambulancekar van het Wieringer Museum Jan Lont in Hippolytushoef sterker dan het object zelf.

TOP van de kop

verhalen over topstukken in 19 musea

lezing za. 05-10-02

Schagen, Loet 14
aanvang 15.00 uur, toegang gratis
reserveren (0224) 213 140

Lezingaffiche
Top van de kop

Het zijn dus allemaal mooie voorwerpen maar maken ze ook nieuwsgierig naar een topstuk in een ander museum? Hebben topstukken, bijeengebracht zonder overkoepelend thema, voldoende aantrekkingskracht om gezamenlijk te presenteren? Dit zijn essentiële vragen die beantwoord moeten worden voordat je aan een gezamenlijk project als Top van de Kop begint.

Een suggestie van een paar deelnemende musea is om bij het volgende gelijksoortige project een inhoudelijker thema te kiezen. Topstukken alleen zijn niet automatisch voldoende voor het publiek om van museum naar museum te trekken.

Collectieve promotie

Er is meer dan één museum of tentoonstelling

Acht musea presenteren Het Geheim Van Drenthe

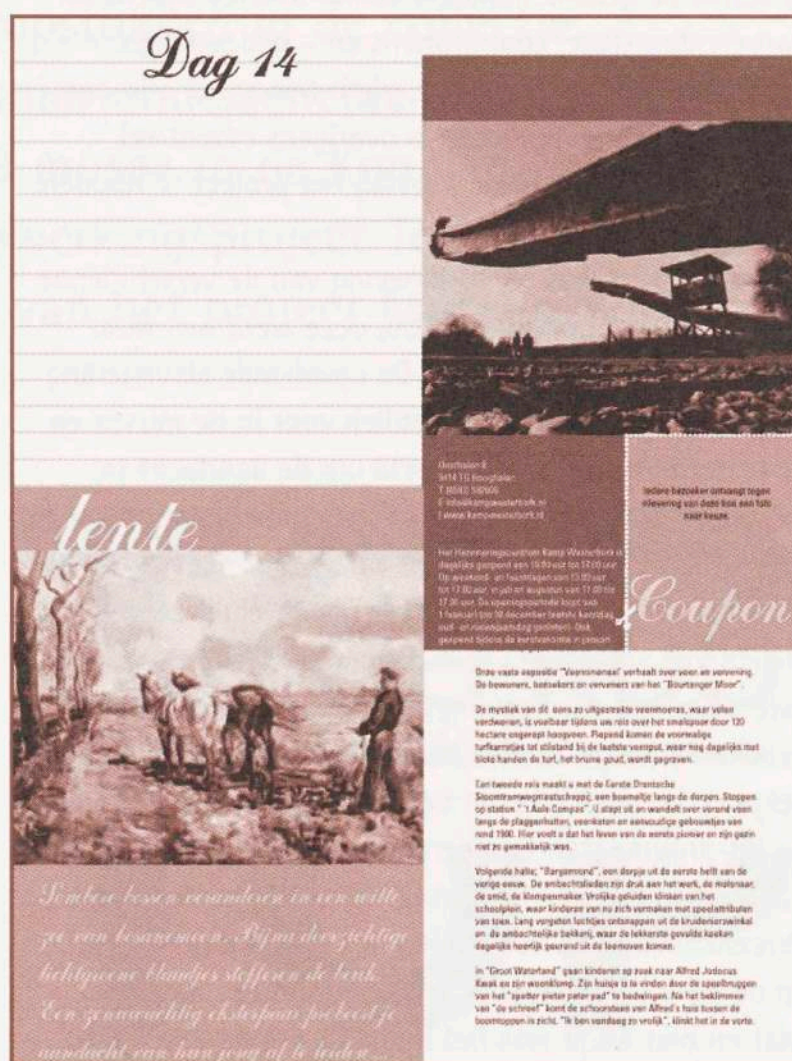
Pim Witteveen,
provinciaal museum-
consulent Drenthe

Op 14 mei 2002 ondertekenden vertegenwoordigers van acht Drentse museale instellingen, samen Het Geheim Van Drenthe, een intentieverklaring waarin werd uitgesproken:

"Het Geheim Van Drenthe richt zich enerzijds op gezamenlijke promotie t.b.v. het verhogen van de naamsbekendheid van de afzonderlijke attracties om meer bezoekers te realiseren. Anderzijds richt men zich op de professionalisering, kwaliteitsverbetering en kennisbevordering. Het Geheim Van Drenthe dient kansen om te lobbyen bij overheid en politieke instellingen te benutten."

- De Culturele Activiteitenvereniging Orvelte, het Drents Museum te Assen, het Gevangenis museum te Veenhuizen, het Herinneringscentrum Kamp Westerbork te Hooghalen, het Museum De Koloniehof te Frederiksoord, het Nationaal Hunebedden Informatiecentrum te Borger, de Stichting Van Gogh en Drenthe te Veenoord en het Veenpark te Barger-Compascuum waren met elkaar in overleg geraakt op initiatief van het Noordnederlands Bureau voor Toerisme (NNBT). Het NNBT, voortgekomen uit een fusie van drie provinciale VV's, is door de Provincie Drenthe verzocht het cultuurtoerisme te bevorderen. Uiteraard met de beschikbaarstelling van een budget. Het Geheim zocht met succes samenwerking met de Hotelkring Drenthe, een club van ruim twintig 3-sterren familiehotels. Vervolgens zorgde men voor een werkkapitaal; Het Geheim en de hotelkring legden een bedrag in, dat door het NNBT uit het budget cultuurtoerisme werd verdubbeld, zodat voor activiteiten een bedrag beschikbaar kwam van ruim € 23.000.

- Regelmatig hebben de leden van Het Geheim overleg, over praktische zaken, maar ook over productontwikkeling. Een eerste product werd een kunststof display met visitekaartjes van de musea: de display staat op de balies van de musea en van de hotels, en kan regelmatig bijgevuld worden. En binnenkort verschijnt het Reisdagboek van Drenthe, dat ingezet kan worden bij het opzetten van arrangementen. Gasten die bijvoorbeeld voor twee nachten boeken in een van de hotels, ontvangen in het hotel het dagboek. Het boek geeft informatie over de musea en de hotels, er is sprake van diverse aanbiedingen, en het bevat nadere informatie over Drenthe. De doelgroep is vooral 50+, en sterk gericht op verblijven in het laagseizoen.

Voorbeeldpagina uit het fullcolour Reisdagboek

De overige musea in Drenthe kijken een beetje argwanend tegen de ontwikkeling van 'het geheim genootschap' aan. Voor een deel is dat terecht: het NNBT heeft inmiddels merkbaar de neiging om in zijn publicaties vooral aandacht te vragen voor het verhaal van Het Geheim, en minder voor de overige 35 Drentse musea.

Collectieve promotie

Er is meer dan één museum of tentoonstelling

Gezamenlijke Promotion

'Historic Homes and Gardens in the East of Holland'

Vijf particuliere historische buitenplaatsen met belangrijke tuinen en bewoonde huizen -Bingerden, Middachten, Twickel, Warmelo en de Wiersse-, hebben een gezamenlijke actie gevoerd. De actie is beperkt gericht op organisatoren van meerdaagse cultuurhistorische reizen in de Verenigde Staten, grotendeels voor 'vrienden van' Musea en Botanische tuinen.

Combinaties bieden weinig voordeel voor de dagbezoekmarkt; maar voor toeristen van ver is een meerdaags regioprogramma onontkoombaar. Bij de buitenplaatsen is uit ervaring bekend wat aantrekkelijk is voor cultuurhistorisch georiënteerde reizigers uit de Verenigde Staten. Daarop is het schrijven van de tekst en het kiezen van illustraties gericht. Om bezoekers eventueel uit Engeland of Duitsland te bereiken zal een ander verhaal nodig zijn.

De specifieke aanleiding voor deze actie was een Educatieve Reisconferentie te Washington in februari. Een brochure is door Frits van Amerongen uit Zelhem ontworpen en in kleine oplage 'geprint'. Exemplaren

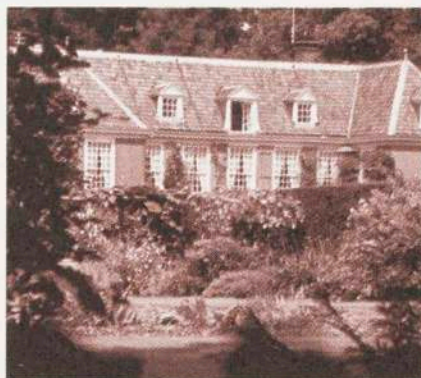

Grote Zaal van Victor de Stuers op de Wiersse bij bijzondere gelegenheden te gebruiken.

Foto: Paul Voorham

zijn aan de adressen van relevante deelnemers vooraf gestuurd; anderen zijn door een Nederlands-Amerikaanse tourorganisatie op de conferentie verspreid.

De brochure geeft een indicatie dat er geschikte logeermogelijkheden in de regio zijn, alsmede verwijzingen naar Het Loo en naar van Gogh in het Kröller-Müller. De geïllustreerde beschrijvingen van de buitenplaatsen geven aandacht aan ieders exclusieve karakteristieken. Een oriëntatiekaart laat zien dat alles binnen een uur bereik ligt.

De Wiersse: het huis gezien vanuit de 'Lage Tuin'.

Foto: Hans Hendriksen

WIJD & ZIJD Tentoonstellingen met een eigen visie

ONTWERP, ONTWIKKELING EN REALISATIE VAN:
Permanente- en tijdelijke inrichtingen Mobiele- en reizende (educatieve)
presentaties Herinrichting publieke ruimten Bijzondere presentaties

Telefoon 035 6980075, fax 035 6922408, wijdenzijd@planet.nl

N
T
W
E
R
P
E
R
S

DocumentenWacht

calamiteitenservice en schade preventie

Steeds meer instellingen gebruiken een abonnement op DocumentenWacht als basis voor hun interne calamiteitenplan

- 24-uur calamiteiten service
- Collectie- en depot inspecties
- Schimmels, insecten, stof verwijdering
- Massa ontzuring archieven en boeken
- Restauratieplannen vervaardigen
- Schade rapporten opmaken
- Tentoonstelling service
- Archief- en bibliotheek verhuizingen
- Etc. etc.

Voor € 28,75 per jaar heeft u een jaarabonnement met o.a. gratis voorrijkosten, inpakmaterialen, 1 maand invriezen minus 30 graden, 16 uur deskundige beredderingshulp, etc.

Meer info en voorwaarden gratis per post of op www.cultuurbehoud.nl
DocumentenWacht, antwoordnummer 893, 7300 WB Apeldoorn

Postzegel is niet nodig

DocumentenWacht is een initiatief van Restauratie atelier Sterken BV,
De Cloese 7 - 9, 7339 CM Ugchelen (Apeldoorn) T. 055 - 542 31 47
F. 055 - 543 06 14, Internet: www.cultuurbehoud.nl, www.sterken.nl,
info@sterken.nl

LCM: nieuws

Nieuwe syllabus

Preventieve Conservering Een onmisbaar naslagwerk

- De bestaande tweedelige syllabus beheer & behoud is herschreven. De nieuwe versie, omgedoopt tot 'syllabus preventieve conservering', bevat veel nieuwe informatie, waaronder nieuwe richtlijnen en materialenlijsten, en vervangt de oude. Cursisten van de basiscursus behoud & beheer krijgen een exemplaar van de nieuwe syllabus op de cursus uitgereikt.
- Het is echter raadzaam om ook oude versies die nu als naslagwerk in het museum worden gebruikt te vervangen door de nieuwe. De syllabus bestaat net als de vorige versie uit twee delen die zijn samengevoegd in één band.
- Hierdoor zijn de kosten niet € 45 maar slechts € 34! Ook de andere LCM syllabi bij de cursussen registratie & documentatie, museum & publiek, en bedrijfsvoering kosten € 34 en zijn onmisbare naslagwerken voor elk museum.

Voor bestellingen:

Pim Witteveen

Drents Plateau

Stationsstraat 20

9401 KX Assen

T 0592 - 30 59 34

F 0592 - 30 59 40

E p.witteveen@drentsplateau.nl

Collectieregistratie programma Pandora

- Op 26 februari werd het collectieregistratie programma Pandora officieel gepresenteerd. Pandora is een programma voor het registreren van museale collecties. De aanzet tot het ontwikkelen ging uit van de provinciaal museum-consulent voor Limburg, Agnes Vugts.
- De belangrijkste uitgangspunten voor de ontwikkeling waren dat het programma goedkoop en gebruiksvriendelijk moest zijn en bovendien de mogelijkheid zou hebben om de geregistreerde collecties via een internetverbinding 'virtueel' samen te voegen. Het programma wordt inclusief handleiding aan de Limburgse musea aangeboden voor € 30,-. Musea in andere provincies kunnen het via hun museumconsulent bestellen voor € 49,95. Overige niet-museale instellingen en personen betalen € 95,-.
- Museale instellingen die in het bezit willen komen van Pandora melden zich bij voorkeur aan via de museum-consulent, want alleen dan kan het programma tegen gereduceerd tarief geleverd worden. In andere gevallen kan het pakket rechtstreeks besteld worden bij Bilan. Na het insturen van een ingevuld softwareregistratieformulier heeft de gebruiker recht op een half jaar telefonische ondersteuning van de helpdesk.

Cursusaanbod NMV en LCM

- De Nederlandse Museumvereniging en het Landelijk Contact van Museumconsulenten bieden gezamenlijk een groot aanbod aan cursussen aan. Het aanbod treft u aan in de brochure 'scholingsaanbod museummedewerkers 2003'. In deze brochure ontbreken echter een aantal cursussen. Het is dan ook raadzaam de website van de NMV te bekijken voor het meest actuele overzicht: www.museumvereniging.nl

LCM-bestuur

GRONINGEN Roeli Broekhuis

Federatie van Musea in de provincie

Groningen

T 050 313 00 52 / fmg@castel.nl

FRIESLAND Mirjam Pragt

Federatie van Friese Musea en Oudheidkamers

T 058 213 91 85 / consulent@friesmuseum.nl

DRENTHE Pim Witteveen

Drents Plateau

T 0592 30 59 30 /

p.witteveen@drentsplateau.nl

OVERIJSEL Girbe Buist

Stichting Kunst & Cultuur Overijssel

T 038 422 50 30 / kco@kco.nl

GELDERLAND Jacobus Trijsburg

Stichting Gelders Oudheidkundig Contact

T 0575 51 18 26 / trijsburggoc@wxs.nl

UTRECHT Annelies Jordens

Federatie Stichts Cultureel Erfgoed

T 030 234 38 80 / fsce@erfgoed-utrecht.nl

NOORD-
HOLLAND Birgitta Fijen

Stichting Museaal & Historisch

Perspectief Noord-Holland

T 023 531 91 39 / fijen@mhp-nh.nl

ZUID-
HOLLAND Judith Tegelaers

Stichting Erfgoedhuis Zuid-Holland

T 071 513 37 39 / tegelaers@erfgoedhuis-zh.nl

ZEELAND Wim Scholten

Stichting Cultureel Erfgoed Zeeland

T 0118 67 08 70 / whp.scholten@scez.nl

NOORD-
BRABANT Jules Verschuuren

Brabantse Museumstichting

T 013 535 55 65 /

j.verschuuren@brabantmuseumland.nl

LIMBURG Agnes Vugts

Stichting Symbiose: Unit Kunst & Cultuur

T 046 420 81 29 / agnes.vugts@symbiose.nl

Zoekt en gij zult vinden

ADLIB | Museum
Fotobestelmodule

ADLIB | Bibliotheek
Bestelmodule
Uitleenmodule
Tijdschriftenmodule

ADLIB | Internet Server

ADLIB | Archief
Uitleenmodule

- Flexibel informatiebeheer
- Zeer uitgebreid & gebruiksvriendelijk
- Webportalen
- Full Text zoekmogelijkheid
- Real time interactie gebruikers,
zoals on-line reserveren
- Geavanceerd thesaurusbeheer
- Cross domain ondersteuning

ADLIB | Information Systems

Telefoon: 030 - 241 18 85

E-mail: info@nl.adlibsoft.com

www.adlibsoft.com

_DE NIEUWE VITRINES VOOR MUSEUM MEERMANN

WAAR ZEER HOGE EISEN WORDEN GESTELD AAN EEN SFEERVOLLE EN VEILIGE PRESENTATIE

_EMISSIE-VRIJE CONSTRUCTIE

_OXIDEVRIJ, REFLECTIE-ARM GLAS

_100% UV BLOCK

_MODULAIR, DEMONTABEL ONTWERP

_GEÏNTEGREERDE VERLICHTING

_ONTWERP

KEEN

_ONTWIKKELING _PRODUCTIE

GLASCOM VITRINES
MONSTER

Saint-Gobain
Glass Solutions

_T (070) 361 53 53 _WWW.KEEN.NL

_T (0174) 28 61 40

